

Коваль Г.П., Коваль Н.І., Коваль Р.Г., Коваль О.Г.

День «Білої квітки»

Рецензенти: В.А. Пархоменко – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Навчально-наукового інституту історії, політології та права Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського.

Ф.І.Кокошко – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика.

В.С.Дробний – аспірант кафедри історії МНУ ім. В. О. Сухомлинського, краєзнавець, голова правління ГО "ОКМР" Світовид", член ГО "Краевед".

УДК 616 – 0025: 614. 4 (470 + 477) «18/19»

Коваль Г.П., Коваль Н.І., Коваль Р.Г., Коваль О.Г. День «Білої квітки» / Геннадій Павлович Коваль, Ніна Іванівна Коваль, Руслан Геннадійович Коваль, Олексій Геннадійович Коваль. – Миколаїв, 2020. – 101 с.

Koval G.P., Koval N.I., Koval R.G., Koval O.G. , יום הפרחים הלבנים / הנדי פבלוביץ קובאל, 2020 עם 101 - נינה איבניבנה קובאל, רוסלן הנדיוביץ קובאל, אולכסי הנדיוביץ קובאל. - מיקוליב, 2020

В книзі, на основі багатьох джерел, розповідається про проведення днів «білої квітки» в Україні, Російській імперії в 1911 – 1913 роках та про боротьбу з туберкульозом в містах Радянської України в 1925 році. Показано організацію проведення цього дня, механізм збирання грошей для хворих на сухоти. Написано про діяльність збирачів, професорів, організаторів свят. Розміщено різноманітні карти держав, де поселилися українці. Наведено великий статистичний матеріал про зібрані кошти. Розказано емоційно та відверто про страждання хворих. Підкреслено велику зорганізованість всіх учасників проведення свят «білої квітки».

© Геннадій Коваль, Ніна Коваль, Руслан Коваль, Олексій Коваль, 2020 р.

ЗМІСТ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1911 РОЦІ.....	5
РОЗДІЛ 2. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1912 РОЦІ.....	21
РОЗДІЛ 3. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1913 РОЦІ.....	61
РОЗДІЛ 5. ВІДГОМІН ДНЯ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1925 РОЦІ.....	81
ВИСНОВКИ.....	96
ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА.....	97

ВСТУП

Дихання, подих, свіже повітря, подих без болю – це абсолютно звичне для здорової людини. А для хворої, змученої хворобою, сухотами?

Людина – вінець природи, еволюції. Чи так це? Людство тисячами років підточують, знищують хвороби, епідемії, панепідемії, братовбивчі, надзвичайно жорстокі війни, локальні та світові. Звичайно, людство в новий час почало боротися із хворобами шляхом наукових досліджень. Крім наукових досліджень величезне значення мала реакція суспільства на ці страшні хвороби. Одним із самих яскравих, сильних, організованих та масових був рух боротьби із туберкульозом легень, який вилився в організацію дня «білої ромашки». В ці дні збиралися величезні, почасти, колосальні кошти для допомоги хворих на сухоти, утримання санаторіїв для хворих на туберкульоз легень, на роз'яснювальну роботу, лекції, виставки, видавництво спеціальної літератури.

В книзі збережено майже повністю правопис 1911 – 1913 років. Не змінено слова «председателі», «сьогодня», «Київі», написання місяців, фактично, російські їх назви, «апріль» та багато інших слів, виразів. Зроблено це для того, щоб краще подати той час, передати його специфіку.

Подано часто негативну реакцію духовенства, чорносотенців, представників влади до проведення дня «білої квітки» в різних містах України, Російської імперії. Навіть доходило до відкритої конкуренції в справі проведення дня «білої квітки» між товариством та губернатором, як, наприклад, у Херсоні.

Поряд із днем «білої квітки» проводилися і інші різноманітні акції та їхні результати порівнювалися з ними, організаторами часто являлися ті ж самі люди.

Вражають суми грошей, які було зібрано на боротьбу із сухотами, допомогу хворим в містах України, Російської імперії. Люди, товариство боролось за одужання, за життя, за вільне дихання всіх людей, за прекрасне життя без болю.

РОЗДІЛ 1. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1911 РОЦІ

24 березня – Всесвітній день боротьби з туберкульозом відзначається за рішенням Всесвітньої організації охорони здоров'я в день, коли німецький мікробіолог Роберт Кох заявив про зроблене ним відкриття збудника туберкульозу. За даними ВООЗ одна третина населення землі інфікована туберкульозом, щорічно захворює 8 млн. чоловік, помирає від туберкульозу 3 млн. чоловік. Сьогодні в світі налічується більше 15 млн. хворих на туберкульоз, з них 11 млн. – люди працездатного віку.

24 березня 1882 німецький учений Роберт Кох, вперше виступивши на вчених зборах, довів існування мікробактерії – збудника туберкульозу.

Щороку в цей день волонтери продають на вулицях білі квіти – ромашки, щоб зібрати гроші на лікування хворих на туберкульоз. Колись навіть члени царської родини брали участь у цій акції.

Біла ромашка стала символом боротьби з цим захворюванням. Ідея проведення Дня білої ромашки народилася в Швейцарії. У 1908 році на вулицях Женеви вперше з'явилися молоді хлопці та дівчата, які продавали ці квіти. Продаж білої квітки як емблеми боротьби з туберкульозом допомагала привернути увагу населення і зібрати кошти для протитуберкульозних організацій. Зі Швеції цей звичай перейшов у Норвегію, Данію, Німеччину та інші країни Європи. Вперше благодійну акцію «Біла ромашка» на території дореволюційної Росії було проведено у 1911 році [1].

1911 рік був першим роком проведення «дня білої ромашки» та надзвичайно важливим для всієї боротьби із туберкульозом в Україні, Російській імперії. Ще не було встановлено єдиного дня проведення, губернатори, влада на місцях часто не дозволяла акції, забороняла їх, вбачаючи в них політичне підґрунтя.

Отже, не змінюючи час, слова, поринемо в події 1911 року.

Київське т-во для боротьби з сухотами повідомляє київське громадянство, що 20 квітня у всіх частинах міста: на вулицях, майданах, скверах, садках, театрах, банках, магазинах і інших інституціях дами і молоді люде з білими перев'язями на руках, поміченими печаттю т-ва, будуть звертатись до милосердя всіх, пропонуючи білу квітку. Вкинувши посильну лепту в кухлик і прикрасивши себе квіткою, кожен становиться членом всеросійської сем'ї, що згуртувалась в цей день для боротьби з сухотами. Щоб не звертались вдруге з тією ж порадою – просять не знімати піднесену квітку цілий день. В садах і скверах гратиме музика. Вхід безплатний. Для дітей буде організовано ігри.

Всі жертви призначено на збільшення коштів санаторії в Пущі-Водиці і на розвиток діяльності т-ва в Південно-Західному Краї [2].

Квітка каже про весну. Квітка сіє красу. Квітка віщує життя, кличе до життя, бо, коли така краса є в тому житті, як квіти запашні, то як же його не жити на світі Божому?

І жити, коли дивишся на квітку, хочеться, ой, як хочеться!

Тисячами стражданнів, низкою днів смутку і ночей одчаю холодного радий заплатити за день один весни молодії, день красного життя.

Аби жити!

Але в на світі вороги життя, є легіони недуг, що походом йдуть на молодість, на сміх, на рух, на квіти життя, – і вбивають вони найкраще в сзмі людей, топчуть жорстоко найзапашніші квітки весни, І саме тоді, коли весна справляє своє свято весільне, саме тоді коли краса життя буйним зеленим листом, свіжим ароматом рясних квітів співає пісню перемоги над холодом, над смертю, найзавзятійгаий ворог молодого життя – туберкульоз рве одну за одною жертви свої з ниви зеленої. Саме весною на всьому світі посуваються сумно до цвинтаря труни вирваних з життя жертв туберкульозу.

О, він, цей ворог клятий, не любить рухливих, молодих не любить – і косить їх найдужче, косить квітку за квіткою!

І от, щоб криком крикнути на ввесь широкий світ: „ні, ти будеш колись переможений, вороже клятий нашої крові, нашої весни!» – сьогодні ми, прилучившись до великої сьмї протитуберкульозного протесту, – квітчаємо себе білою квіткою.

Нехай організоване військо ворогів смерти піде сьогодні по Київу й справить празник життя.

Нехай каші копійки підуть на те, щоб хоч жмені жертв туберкульозу дати зайвий день життя.

А там в далині наукової перспективи може виясниться незабаром перед нами день повної перемоги над цим ворогом живого життя!

Так білою ж квіткою вквітчайте себе сьогодні всі, хто не хоче перемоги смерти, хто вірить в царство днів сонця! Л.Чулий [3].

Сьогодні, 20 квітня, в день „Білої квітки" в і усіх частинах города продаватимуть квітки. Буде уряджено також гуляння з музиками на Володимирській горці та в Миколаївському сквері (від 4 до 10) й Купецькому садку (від 4 до 7). Од 4-х до 7 буде гуляння для дітей у Миколаївському сквері та на горці Володимира [3].

Вчора (20 квітня) біля 9 г. ранку заявили на улицах панночки й пані, з кошиками в руках, в парі з молодими людьми, найбільше студентами, які радили прохожим взяти «білу квітку». Прохожі опукали посильні жертви в бляшані кухлики, що висіли біля пояса в кожного зборщика, і квітчали свої груди білою квіткою. Незабаром на улиці рідко можна було зустріти чоловіка, який не мав би «білої квітки». Де-які зборщики їздили в вагонах трамвая і там радили пасажирам взяти «білу квітку». До квартирі професора Трітшеля, Скорої помочі і інших пунктів раз-у-раз під'їздили зборщики з порожніми кошиками, здавали гроші і брали нові порції квіток. Незабаром виявилось, що білих целулоїдних квіток, виписаних з Швеції, не вистачить. В магазинах квіток закуплено було живі квітки; нарцїса, фіялки і інші, а також підхожі штучні квітки з полотна, місцевого виробу. Живі квітки теж швидко роскупувались. В городській думі квітки продавали панни, що служать в думі; в банках продавали квітки служащі і прихожі зборщики. В управлінні південно-західних залізниць розбірали квітки служащі і приватні особи, що заходили по своїх справах. Крім того продаж квіток ішов по кінематографах, кофейнях, магазинах, по всіх скверах і садках. Успіхові дуже сприяла гарна весняна погода, яка стояла цілий день [4].

В Петербурзі, не зважаючи на дощ, що лив цілий день, продаж квіток ішов дуже жваво. Штучних квіток не стало, і їх замінено живими білими квітками. Продано біля 330.000 „білих квіток". Арештовано де-кілька женщин, що самоправно збірали гроші. Вторговано біля ста тисяч карбованців [5].

В Москві день „білої квітки", не зважаючи на дощ, пройшов гарно. Зібрано біля 50.000 карб. Невідомий пожертвував 5.000 дес. землі на заведення підмосковних санаторій для слабогрудих дітей [5].

В Одесі Толмачов зробив уступки товариству боротьби в сухотами. Товариство святкуватиме день „білої квітки" 23 апріля [5].

В Ялті день „білої квітки" пройшов гарно [5].

Професор Тритшель запросив усіх членів організаційної комісії по урядженню у Києві дня «білої квітки» (30 душ) одвідати разом з ним в суботу, 23 апріля, санаторію київського товариства для боротьби з туберкульозом в Пущі Водиці. Разом з оглядом санаторії одбудеться нарада про де які дефекти в першому у Києві святі „білої квітки" [5].

В Петербурзі председатель Державної Думи Родзянко заборонив продавати білі квітки в Державній Думі, мотивуючи заборону тим, що не хоче робити прецеденту якої б то не було торгівлі з Думі [6].

День «білої квітки» в Києві. Позавчора в квартирі професора Тритшеля підщитано гроші в усіх кухликів. Всього зібрано 21.000 карб. [7].

В Миколаєві од продажу „білих квіток" на святі, влаштованому 20 апріля товариством боротьби з сухотами вторговано 1162 карб. [8].

В Катеринославі день „білої квітки“ дав 3500 карб. [9].

Свято „білої квітки“ в Керчі, організоване жіночим клубом, пройшло з успіхом. Зібрано 826 карб. [9].

На 13 травня призначено у Полтаві „день білої квітки". Упорядники цієї справи діяльно готуються, щоб зробити той день днем справжнього побідного походу проти страшної хвороби – сухот [10].

Нас (редакцію газети «Рада») просять надрукувати справоздання про «день білої квітки», влаштований в Києві київським товариством для боротьби з сухотами 20 апріля 1911 року.

Прибуток:

Вторговано од продажу квіток – по підрахунку в кухликах – 21.342 руб. 51 коп.

Одержано жертв: од Є.Л. – 1.000 руб., К.М.Рабинерсона – 25 руб., проф. Сикорського – 10 руб., Ф.Ю.Маціона – 5 руб., д-ки Янковської – 3 руб., М.М.Крижановського (з Василькова) – 8 руб. 50 коп., д-ра Турського – 3 руб., д-ра Донського (з Хмільника) – 3 руб., київського т-ва взаємного кредиту – 100 руб., київського громадського клубу через М.М.Змієвського – 132 руб. 55 коп., д. Войткевича-Павловича – 5 руб., Є.Н. і В.Н.Сахновських – 25 руб., С.Г.Гринберг – 25 руб., невідомий через пункт в магазині Сіу й Ко – 102 руб. 45 коп., NN – 2 руб., NN – 1 руб., Я.В.Тарновського – 10 руб., служачих Григоровського сахарного заводу через д. Романова – 29 руб. 65 коп., А.Ф.Дмитрієвої (з с. Маркова Курської губ.) – 9 руб.

Всього жертв – 1.499 руб. 15 коп.

Всього прибутку – 22.841 руб. 66 коп.

Видатки:

На покупку 350 шт. кухликів і 350 корзинок – 353 руб. 70 коп.

На покупку квіток – 638 руб. 99 коп.

Друкування афіш, плакатів, відозв, брошур і інші друкарські роботи – 123 руб. 42 коп.

Інші видатки – 136 руб. 33 коп.

Всього видатків – 1.252 руб. 44 коп.

Чистого прибутку — 21.589 руб. 22 коп.

Правління т-ва вважає своїм обов'язком висловить щире подяку городському самоуправлінню, членам організаційної комісії, особам, що взяли на себе працю – продавати квітки і збирати гроші, професійній школі за безплатне виготовлення квіток, т-ву негайної медичної допомоги і магазинам Маршака, Зінгера і Сіу й Ко, що дали свої помешкання під пункти, 1-й артілі друкарської справи за безплатне

друкування відозв, редакціям місцевих газет за статті про сухоти і про впорядкування «дня білої квітки» і взагалі всім особам і інституціям, які з спочуттям поставились до завдань т-ва і допомогли матеріальному успіхові свята [11].

В Харковів 14-го травня влаштовується свято білої квітки на користь товариства боротьби з дитячою смертністю [12].

В Полтаві 18 мая, в 10 ½ годин ранку, розпочалося свято «білої квітки» улаштоване товариством боротьби з сухотами. Пунктом зібрання було губернське земство. Звідтіля і розпочався урочистий похід борців проти ненависної хвороби. Гарно вбрані автомобілі, три оркестри музики, члени товариства з перев'язями на руках і величезний натовп людей, попрямували від земства до Корпусного садка. Звідтіля вже члени боротьби з сухотами розійшлися на призначені місця. Ромашка хутко розкупується. Оголошення про засоби боротьби єсть на українській мові [13].

«День білої ромашки» в Харкові минув досить добре. Випродано 150 тисяч квіток. Ще до вечіра квіток уже не вистачило. Сподіваються прибутки 25 – 30 тисяч руб. [14].

Полтавське товариство боротьби з туберкульозом впоряджало 13 мая „день білої ромашки". Товариство це засноване ще року 1908, та досі про його було мало чуно. Воно впорядкувало той рік туберкульозну виставу, зібрало цінні матеріали

статистичні про недужих і померлих у Полтавщині від сухотів. Виявилося, що в Полтаві і навіть до сел у степовій частині, Полтавщини багато недужих на сухоти.

Комітет Товариства визначив на збирання жертв для боротьби з туберкульозом день 13 мая через те, іщо се день не святочний, що всі крамниці відчинені і всіх служащих і учнів можна застати по інституціях. За те незручно було читати в сей день лекції про туберкульоз для простого робочого народу, і їх читано 9 мая. Лекції з малюнками чарівного ліхтаря читано в кількох місцях: в двох містах читав д-р І.Белкін, в одному – Гр.Коваленко (мовою українською), в одному – д-р Гурвич (переважно для жидів, у тадмуд-торі). Комітет закликав немало людей усякого стану до організації дня білої квітки. Місцева преса що-дня подавала звістки про працю комітету, закликала громадянство до помочі. Записалося до 150 дівчат і жінок – продавати квітку. Город поділили на частки, визначили, де хто продаватиме. Сінематографи сповістили про спеціальну програму картин на сей день і про відчислення до 30% на користь Товариства.

І ось настав день 13 мая. Усі місцеві часописі присвятили тому святу майже всі сторінки. Ранком дівчата з скриньками і з квітками рушили на базари, а далі й по всьому городу. Головне бюро в домі губернського земства, – звідти у 10 годин рушила процесія велосіпедистів з плакатами, квітками, далі йшла музика, тисячі народу, автомобілі, уквітчані квітками, Города і не пізнати: наче настало якесь велике свято. Усюди сила народу.

Де продавалися квітки, там усюди роздавалися й друковані листки-поради про туберкульоз. Поради надруковані в двох виданнях, коротшому й довшому. Коротше видання – половина екземплярів російських, половина українських; довше видання тільки українське, доброю, усім зрозумілою мовою. Ті поради в сей день усюди охоче читалися на вулицях і в садах; російських ще трохи зоставалося і на після-обідню пору, а українські росхапали до 12 годин.

У городі в той день було багато селян (день базарний); і вони купували квітку, – іноді й платили добре. А як траплялося, що продавщиця не вміє добре розказати, в чім річ, то й нічого не давали. Напр. одна панна казала селянам: „Сьогодні праздник белаго цветка! Покупайте, жертуйте на боротьбу с туберкулезом! Общество на эти деньги откроет санаторию!“ и т. д. Селяне аж сердяться: се, кажуть, новий празник буде? Та й ее розуміють, що воно – санаторія і ин. В другому місці, де панна вміла просто, по нашому пояснити, – селяне давали чимало (на моїх очах один дав карбованця).

Усіх квіток було наготовлено 30 тисяч (15 тисяч – з Москви, з Ліги боротьби з туберкульозом і 15 тисяч зроблено в Полтаві). Думали, що се для Полтави багато; та вже до 12 годин дня у продавщиць здебільшого не було квіток. – День білої ромашки удався в Полтаві! І то в значній мірі через те, що Товариство боротьби з туберкульозом оперлося на місцеву стихию, вживано української мови в своїх публикаціях і в живому слові. Скільки зібралось грошей – знатимем, як порахують [14].

На сьогодні, 24 травня, призначено в Житомері свято «білої квітки» прибуток од якого повернуто буде на боротьбу з сухотами. В садах і по бульварах гратимуть оркестри. Буде прочитано популярні лекції [15].

В кінці травня вийшло число 13 популярного українського тижневика „Засів“. Зміст його такий: По світу. – Українське жите. – Діяльність Державної Думи, Ю.Азовського. – З закордонної України, Володимира Лікаренка. – Свято Природи, Гр. Чупринки. – У місті, Н. – Про сухоти та день білої квітки, Г.Ч. – Сами собі лиха наробили, А.С. – Селянська кооперація. – Як збільшувати врожаї на селянській землі, агронома Ф.Заїкина. – Дописи. – Список жертв на Т. Шевченкові. – Нові книги [16].

В Катеринодарі лікарі організували одділ ліги боротьби з туберкульозом; вироблений статут цього одділу послано в Москву на затверженая. Ініціатори справи

готуються в перших числах іюня упорядкувати в Катеринодарі свято „Білої ромашка". Увесь прибуток од продажу квіток піде на збільшеная коштів на боротьбу з туберкульозом в Катеринодарі, себ то на користь санаторії кубанського медичного товариства, яке вбірається будувати спеціальний будинок для туберкульозних [17].

З Полтавщини. День „Білої Квітки “ в Кобеляках відбувся 29 мая організований він був товариством боротьби з туберкульозом [17].

На початку червня вийшло число 14 популярного українського тижневика „Засів“. Зміст його такий: По світу. – Українське жите. – Діяльність Державної Думи, Ю. Азовського. – З закордонної України, М. Т. – Пісня-колисанка, Ол. Неприцького-Грановського. – Як умер старий батько, С. Черкасенка. – Про сухоти та день білої квітки, Г. Ч. – Селянська кооперація. – Як збільшувати врожаї на селянській землі, агронома Ф. Заїкина. – Дописи. – Нові книги [18].

Свято білої квітки дало в Харькові бариша 16.781 карб., які призначено на будівлю власного будинку для «Каплі молока», що видає даром молоко бідним дітям [19].

В Парижі в неділю, на початку червня, одбулося тут свято «білої квітки». Біля 5000 продавщиць ходило по городу, між ними відомі артистки в «Grand Opera», «Comedie francaise», і інших театрів. Результатів ще не підраховано [20].

Траплялися і самі неприємні випадки, коли люди наживалися на благородній ідеї, діяльності.

Відгомін свята «білої квітки». На розі Катериненської і Інститутської улиць, в саду Бродського, знайдено бляшану карнавку з написом «для збора жертв в день свята білої квітки». З вигляду карнавка ця достота така ж, які громадянство Київа бачило на улицях 20 апріля біжучого року, навіть позначена вона № 310; єсть також штампа, тільки пломбу одкручено. Очевидно, якісь шахраї сфальшували цю карнавку, сами ходили з нею, зібрані жертви потім забрали собі, а карнавку закинули в сад. Тепер карнавка переховується у садовника саду Бродських д. Андруші [21].

В Кобеляках, на початку липня, як нам пишуть, на святі „білої ромашки" зібрано 870 рублів. Свято було впорядковано з ініціативи полтавського т-ва боротьби з туберкульозом, керував справами місцевий комітет. При продажі квіток роздавали листки про туберкульоз на українській мові, що були прислані з Полтави [22].

Свято «білої квітки» у Ризі. 4-го іюля у Ризі відбулось свято «маргариток», як німецькі газети називають це свято; в дійсности ж продавали не маргаритки, а «білу квітку» (ромашки). Чудно, що кореспондент петерб. телегр. аген-ва разіслав тенденційну телеграму про день «німецької маргаритки», як про свято, яке неначе б то взагалі було дуже прихильно („восторженно") зустрів усіма рижанами. Справді ж ні трошечки не так. Ініціатива цього «свята» належить двом німецьким громадам «Фрауенбунд» та «Юнгфрауенферейн», які, находячись, мабуть, у скрутному матеріальному становищі, захотіли збагатити, використавши популярну у Росії ідею свята «білої квітки». Скрізь по всій Росії прибутки з цього свята цілком ішли на боротьбу з туберкульозом. Німці давали тільки 25 % з прибутку цього свята губернаторові на благодійні ділі, а губернатор з свого боку обіцяв їх на боротьбу з туберкульозом. Уся ж решта (75%) зиску піде на користь названих німецьких громад. Коли довідались про таку профанацію свята «білої квітки» латишські та російські газети, то вони рішуче висловились проти цього «некрасиваго приєма» двох німецьких громад. Навіть одна з німецьких газет («Rig. N. Nachr.») висловилась проти... Стали засновувались навіть «союзи противодійствія» цьому святові. І дійсно, 4 іюля, у понеділок, по улицах Риги та «штранда» ходили продавщиці «білої квітки», а нарівні з ними особи, які підмовляли, щоб ніхто не купував квіток... Багато довелось витерпіти неприємностей цим продавщицям: з де-яких інституцій їх прямо виганяли.

Отакий то «восторг» кореспондент петерб. телеграфа, аген. знайшов у рижан!..

Таким чином, це свято «білої квітки» пройшло без усякого підтримування його з боку ненімецького громадянства Риги і «надмор'я» і, розуміється, претерпіло

матеріальне фаско. Однак, не дивлячись ще й на дуже пагану погоду у день свята, воно все-ж, як чути, дало незовсім пагані результати через те, що, як кажуть, у німців був даний приказ показати, «що ми можемо зробити», і німецькі фірми та багаті жертвували великі суми. Все-ж, дякуючи усім зазначеним обставинам, німцям не вдалось використати для себе ідею «білої квітки» у тій мірі, як їм бажалось, тим більше, що й дозвіл їм був даний на «продаж квіток» взагалі, а не «білої квітки», як вони справді зробили. Ненімецькі газети й досі висловлюють своє обурення з цього приводу. (Власн. кор.) [23].

8 юля у нас в Лохвиці на Полтавщині досить жваво відбулося свято білої квітки.

На фоні нудного сірого життя Лохвиці, свято білої квітки з'явилося яскравою плямою. Воно хоч на короткий час, хоч на один день, з'єднало невеликий гурток місцевої інтелігенції.

Готуватись до свята почали досить пізно, головним чином через те, що дуже довго не було відповіді пана губернатора на прохання дозволу, щоб улаштувати «свято».

Таким чином перше зібрання було призначено на 2 юля. Зібралось душ 30 місцевої інтелігенції. В той же день вирішили призначити свято на 8 юля, коли кінчається ярмарок в Лохвиці й коли буває на йому чимало людности. Дякуючи цьому зоставалось дуже мало часу готуватись до «свята». А проте воно пройшло для Лохвиці дуже жваво. За день полтавським доктором Белкіним була прочитана лекція про туберкульоз і боротьбу з ним.

В самий день «свята» вже з 8 годин ранку почався продаж «білої квітки». По всіх головних улицах можна було бачити молодь, яка доволі енергійно розпродувала «белый цветок».

З 10 годин почалась їзда на квітчаних «білою квіткою» велосипедах.

В 11 годин улаштували «шествие» дітей з білими прапорами та щитками «білої квітки». Під час процесії дуже жваво ішов продаж квітки. З трьох годин до вечора в

садку народнього дому було гуляння дітей і молоді. У вечері годин у 8 скінчили продавати ромашку.

На 9 годин призначили спектакль при участі артистів драматичної труппи дирекції Девені. Після спектакля показували живу картину „білої ромашки". Далі були танці.

Великої уваги заслуговує ще одне явище. Сіра в звичайні часи заля Народнього Дому тепер художньо була прибрана в стилі „білої ромашки". Завіса і вся зала була декоріровані „білою ромашкою". По краях обвивались гірлянди з дубового листу.

Вся декоративна частина улаштування належить художникові д. Ільченкові.

Свято „білої квітки", організоване по ініціятиві М.Г.Нікотіної і дякуючи їй та енергії В.М.Нікотіна пройшло так гарно.

Дуже миле вражіння зоставила місцева молодь, яка охоче помагала в роботі як в день самого „свята", так і раніше. Багато дала допомоги як матеріально, так і власною участю граф Ламздорф-Галаган та п. Терешкевичі.

Збор від продажу „квітки" – 735 р. 50 к. В середньому кожна карнавка дала 24,5 руб. Найбільше було в карнавці – 58 руб. з копійками, найменш – біля 3 руб. В карнавках попадалось чимало 3 руб., 5 руб. Були і 10 руб. Сюди ж треба зарахувати виручку од спеятакля, бенефіцій, буфету, процентних внесків місцевих крамарів і т. ин. Таким чином усього складається не менше 1.000 карб.

Найбільше збору дали центральні вулиці та ярмарок.

Більша частина людности охоче давала жертви і мало хто відмовлявся. Між иншим селяне дуже неприхильно ставились до цього діла. Але це пояснюється тим тільки, що вони не зрозуміли, для чого складаються жертви. Так, наприклад, коли хто з них починав жертвувати, за ним і інші давали жертви і набожно кидали по 3 коп. в карнавку. Охоче брали листки про туберкульоз, друковані по українському, відмовлялись від квіток.

Взагалі ж „свято білої квітки" один з найкращих днів лохвицького життя [24].

День білої квітки в Лубнах, впорядкований 21 августа, пройшов дуже гарно, не зважаючи на всякі перешкоди; напр. союзницьку агітацію проте цього свята, бо вони „певні“, що зібрані гроші йдуть на „революційну“ мету й „жидомасонів“, а пан справник не дозволив навіть надрукувати відповідної відозви до громадянства. Лубенське громадянство охоче взялось до справи і білі квітки розпродувались дуже добре. Вечір в Петровському паркові пройшов також добре, хоч тут дуже пошкодила участь в виставі артистів п. Красницької та д. Ленського, який недавно вславився агітацією проти вечора пам'яті Т.Шевченка. Артисти не мають пошани серед Лубенців, а тут ще участь їх в виставі, з якої тільки третя частина прибутку призначалась на „білу квітку“, а решта їм. Через це саме багато людей не пішло в парк зовсім, обмежившись тільки купуванням квітки в городі вдень [25].

В Ялті в серпні відкрилася безплатна амбулаторія місцевого одділу ліги боротьби з туберкульозом. Амбулаторія буде содержуватися на кошти, зібрані в день «білої квітки» [26].

Почти все уездные города Полтавской губернии, если не устраивали же праздника «Белого цветка», то готовятся к нему, назначив месяц и даже день, в который он состоится. Наш город в этом отношении странное исключение: в нем праздника «белой ромашки» не было и, повидимому. Не будет по крайней мере, до сих пор об этом никем не подымался вопрос, нет никаких не только приготовлений, но даже и разговоров. А между тем Переяславский уезд, очень обильный болотами, насчитывает у себя громадное число туберкулезных больных. Есть деревни, расположенные среди болот, в которых чуть ли не половина жителей страдает этой ужасной болезнью. Чем объяснить нежелание переяславцев, или вернее сказать, тех из них, которые обыкновенно берут на себя инициативу по устройству всевозможных благотворительных развлечений и т. п., устроить симпатичный праздник «белого цветка» – непонятно. Будем надеяться, что все же кто либо из наших общественных деятелей возмет на себя труд организовать, имевший

повсеместно не только в нашей губернии, но и во всей России, праздник, которого с нетерпением ждут переяславцы [27].

У Проскурові 8-го септєбря має улаштуватися свято «Білої квітки» [28].

В городі Пирятині 30 августа було свято «білої квітки». Перед цим санітарний лікар В. Н. Савчинський прочитав лекцію про сухоти і про смертність од неї. По городу ходили жінки та дівчата з кухликами (всього 3 д.) і продавали «білі квітки». Зібрано 600 карб.

Після свята була гулянка в Земському саду [29].

На останньому в 1911 році засіданні московського сільсько-господарського товариства вирішено впорядити в Москві день «житнього колоска», по прикладу дня «білої квітки». Жертви будуть збирати на користь голодних («Речь») [30].

Таким чином, ми бачимо, наскільки сильною і організованою була організація дня «білої квітки» в Україні, Російській імперії в 1911 році.

РОЗДІЛ 2. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1912 РОЦІ

В Україні, Російській імперії проводилися і інші дні, акції на підтримку різних верст населення, для різних потреб. Вони порівнювалися із днем «білої квітки».

День „житного колоса". Сьогодні, 12 лютого 1912 року, в 4 г. дня в залі засідань київської городської думи одбудеться засідання комітету в справі дня „житного колоса". На засіданні" буде біля 50 душ: професори – Яновський, Тритшель, Орнатський, заступаючий місце городського голови Бурчак і чиновник канцелярії ген.-губ. Мукалов. Запрошуються всі члена київського т-ва охорони народнього здоровля і організатори дня „білої квітки". На засіданні буде призначено день свята, емблему і инш. Голова петербурзького т-ва охорони народнього здоровля повідомив, що з Петербурзі день „житного колоса" організовано буде 24 або 26 фебруаля і радить переждати з тиждень, тоді вони замовлять для київського комітету жетони, 1000 яких коштує коло 8 карб. Жетони з масси. На них напис: „в пользу пострадавших от неурожая 1911 года». Напис обведено житними колосками і васильками [1].

Тепер члени комітету Києва по організації дня „білої квітки" вже готуються до уряджена свята на користь слабих сухотами. Цими днями одбудеться у них перше зібрання. В цьому році київське товариство для боротьби з сухотами вирішило значно розширити план організації дня „білої квітки" як у нас повідомлялося, ліга боротьби з туберкульозом рішила призначити день „білої квітки" на май місяць. Але у Києві день „білої квітки" одбудеться 20-го априля, бо на думку організаторів, у маю виїжає з Київа шкільна молодь, яка властиво найбільш допомагає своєю працею [2].

В Петербурзі дозволено впоряджати скрізь 20 априля день «білої квітки» [3].

Міністерство внутрішніх справ дало дозвіл міжнародній лізі боротьби з сухотами урядити по всяких городах Росії 20 априля день «Білої квітки».

Програма народнього свята боротьби з сухотами розділена на дві частини. У першу частину свята входить просвітня діяльність: 1) уміщення статтів про сухоти в

усіх газетах, 2) урядження популярних лекцій про сухоти, 3) читання про сухоти по школах, 4) безплатна роздача відозв і брошюр про боротьбу з сухотами і 5) розвішування плакатів в усіх урядових і громадських інституціях. В другу частину програми входять: 1) продаж в городах квіток (білий підсніжник – емблема боротьба і перемоги над сухотами) і 2) урядження концертів, вечорів, лотерей і инше.

Збори грошей з дня «Білої квітки» ідуть в «туберкульозний фонд» і витрачаються на урядження: санаторій для вбогих слабих сухотами, на літні колонії для дітей, на будівлю дач і дешевих квартир.

В більшости городів Росії, між иншим і в Києві, день «Білої квітки» одбудеться 20 апріля, але в де яких місцях, в залежности від місцевих умов, день цей буде перенесено на май.

Тепер в багатьох городах Росії ведеться організація дня «Білої квітки». У Києві впоряжає цей день київське товариство для боротьби з сухотами. Вже кілька місяців організаційний комітет веде підготовчі роботи. Одбулося кілька нарад комітету. В цьому році організатори свята боротьби з сухотами мають на меті значно поширити програму дня «Білої квітки».

Торік у Києві продаж квіток мав великий успіх. За дві години було продано біля 100.000 квіток. Чистого прибутку взято 21.808 карб. 01 коп. Окрім того, в київське товариство боротьби з сухотами надійшло 486 карб. 12 код. з дня «Білої квітки» у Новгород-Сіверську і 11 карб. від дубовських жителів. Всього день «Білої квітки» дав Київу 22.305 карб. 13 коп.

Пан київський губернатор дозволив товариству боротьби з сухотами урядити 20 апріля день «Білої квітки». Організатори мають клопотатися, щоб збори було дозволено і в провінції.

Має бути замовлено 500.000 целюлоїдних білих квіток [4].

Величезне значення в боротьбі з туберкульозом мав санаторій для сухотних в Пущі-Водиці. Цими днями, в кінці березня, вийшло справоздання за 1908—1911 р.

про діяльність київського товариства для боротьби з сухотами. З оправоздання видно, що діяльність товариства головним чином виявляється в содержуванні санаторії. Ще 23 январа 1908 р. головне управління хліборобства та землеустройства, по проханню товариства дало безплатно 15 десятин казенного лісу для нових будників і парку санаторії.

Діяльність товариства в минуле 4-х ліття мала на меті вишукать кошти для санаторії.

Для цього в 1908 р. товариство урядило 2 спектаклі, подорож на паракоді і виставку картин. В 1909 році впоряджено було вербний базарь і виставку картин. В 1910 р. – був спектакль і лотерея алегрі. В 1911 р» товариство організувало день «Білої Квітки» і лотерею-алегрі.

В 1911 р. санаторія функціонувала з 15 мая по 1 сентября. Таким чином сезон санаторії був 116 днів.

Медичний персонал санаторії був такий: головний лікарь Я. П. Фролов, С. А. Івінська і курсістка С. Є. Турок. Перед одкриттям санаторії прийомна комісія оглянула 380 слабих, які бажали поступить в санаторію. За браком місць було прийнято тільки 95 душ (з них 56 безплатних і 16 з половинною платою). В протязі сезону в санаторію просилось ще багато слабих. З них було прийнято 41.

Всього за рік в санаторії було 129 слабих: 52 чоловіки 77 жінок. Окрім звичайного гігієно-дієтичного методу, в санаторії було вжито і спеціальних методів лічення.

За останнє 4-х річчя прийомна комісія санаторії оглянула слабих: у 1908 році – 228 душ, у 1909 р. – 325, 1910 р. 274 і 1911 р. – 380. З них прийнято у 1908 р. – 107, 1909 р. – 120, 1910 р. – 128 і 1911 р. 129 душ. З цього числа безплатних слабих було у 1908 р. – 52 і 30 з половинною платою; 1909 р. – 69 і 26 з половинною платою; 1910 р. – 47 і 44 з половинною платою і в 1911 р. – 77 безплатних і 22 з половинною платою.

В 1911 р. на потреби санаторії видано 17.091 карб. 79 коп. В касі санаторії залишилося на 1 января 1912 року – 26.629 карб. 60 к.

Друга пловина справоздання присвячена дню «Білої квітки». Ця частина справоздання заняла 37 сторінок. У ній уміщено статті київських газет, вірши з приводу дня «Білої квітки», відозви і хроніку дня [5].

Заборона дня «білої квітки» на Київщині. На початку квітня київський губернатор не задовольнив прохання товариства боротьби з сухотами про дозвіл впоряджати на Київщині «свято білої квітки». В Києві «день білої квітки» дозволено [6].

Товариство боротьби з дитячою смертністю організувало 29 марта «день фіялки» в Петербурзі. В збіранні жертв взяло участь більше 2.000 добровольців, між якими було багато дітей. Населення столиці поставилося до «дня фіялки» з меншим спочуттям, ніж до дня «білої квітки» та дня «житнього колосу». В продаж пустили більше 500.000 квіток і тисяч 16 ведикодних крашанок. Найбільш жваво одбувався продаж на Васил'євському острові та в районі Олександро-Невської частини.

В більшості урядових інституцій продаж квітки дозволяли тільки через служащих цих інституцій. Військове міністерство не дозволило продавати квітки в підвладних йому інституціях. Продавали фіялку в Царському Селі, Петергофі, Гатчині й Орієнбаумі. У вечері 29 марта в комітет було повернуто 70 карнавок. Як кажуть організатори «дня» 500.000 квіток, які були замовлені, не вистачило, через те довелося додатково купити живих квіток [6].

День «житного колосу» в Ставрополі дав 4.811 карбованців. На тисячу карбованців більше, ніж торік дав день «білої квітки». Сбор цей для Ставрополя надзвичайний [7].

Відповідно дозволу київського губернатора збор грошей буде зроблено в Києві 20 апріля по всіх улицах, садах, громадських і торговельних інституціях. Збору по приватних кватирах не буде. В урядових інституціях, на фабриках і заводах буде виставлено карнавки, або збиратимуть жертви служасі.

Товариство для боротьби з сухотами замовило варшавським фабрикам 300.000 білої квітки – ромашки – емблеми боротьби з туберкульозом.

Окрім цього товариство замовило у Києві більш 50.000 ромашки. Проф. К.Г.Тритшель привіз з Варшави 50.000 ромашки. Ромашка розміром значно більша торішнього «білого підсніжника» і зроблена з полотна.

20 апріля у Києві буде прочитано лекцію про шкоду од туберкульоза і боротьбу з ним. Київське товариство боротьби з сухотами випустило біля 100.000 відозв про боротьбу з цією хворобою. Буде безплатно роздано біля 50.000 брошюр, присвячених боротьбі з туберкульозом. Окрім того, буде надруковано окремі плакати.

Тепер вже надруковано книжки для записів учасників збору в день „білої квітки". Запись зборщиків буде одкрито 15-го апріля.

20 квітня у київських садках буде уряджено гуляння з музикою і іграми для дітей [8].

Відповідно постанові київського товариства для боротьби з сухотами, Київ поділено на райони.

Позавчора на квартирі проф. К.Г.Трїтшеля одбулася нарада предсїдателїв районних комїтетїв. Нарада постановила клопотатися по телеграфу перед чернїгївським губернатором про дозвїл урядити в Слободцї день „Бїлої квітки" і лекцїю, присвячену боротьбї з сухотами. Вирїшено, – щоб предсїдателї районїв почали організувати отряди зборщикїв для цього відкрили прийом записїв від особ, якї бажають 20 квітня продавати бїлу ромашку. Принято постанову, щоб кожний зборщик продавав бїлі квітки виключно в своєму районї і не переходив в другий. Для цього на бїлих нарукавних перев'язках зборщикїв буде одмїчено район кольоровими стрїчками. Кожному зборщикювї буде видано свїдоцтво на право продажу ромашки.

Всїх районїв 16. 1-й район – половина старо-київського участка від Царської площї, предсїдателька д. Жекулїна. 2-й район – друга половина старокиївського участка. 3-й район – дворцовий уч. – предсїд. М.Д.Мукалов, Інститутська 5, прийом від 3 до 6 і год. 4-й район – Подол, предсїдатель Ф.С.Бурчак – Олександрївська 71; 5-й район – Прїорка і Куренївка, 6-й район – Печерськ. Предсїдатель Я.М.Аренков. 7-й – Лук'янївка, 8-й район – від Сїнної площї до Кадетського шосе. 9-й район – полїтехнїкум і Шулявка. 10 район – від Бїбїковського Бульвару до товарної станцїї і Соломенки. Предсїдателька В.А.Букреєва. 11-й район – Бїбїковський Бульвар, Васильківська, Рогнединська. В район входить троїцький народний дїм. 12-й район – Жилїанська, Прозоровська до залїзничної дороги, 13 район – Соломенка й Батїєва гора. Предсїдатель І.А.Пироженко. 14-й район – Демїєвка. 15 район – Святошин і 16 район Слободка. Предсїдатель д-р Слуцький.

В день «Білої квітки» у Києві має бути прочитано біля 15 лекцій про боротьбу в сухотами [9].

Завтра, 15 квітня, в залі зібрань київської городської думи одбудеться загальне зібрання председателів районних комітетів до урядженню у Києві дня „Білої квітки”.

Збор у Ешві буде обслуговуватися 1000 карнавок.

В день „Білої квітки” центральний комітет буде приймати карнавки з грошима у помешканню городської думи [10].

Вчора, 16 квітня, у председателя районних комітетів цілу годину йшла запись учасників збору грошей в день «Білої квітки». Окрім того, в де-яких районах видано зборщикам посвідчення. В 2 і 3 районах ї вже організовано отряди зборщшеїв. Окраїни! райони не мають повних комплектів і приймають записи. Зборщики в більшосте учні, але є і представники інших верств громадянства. Бере участь і українське громадянство.

Вчора на автомобілях з квартири проф. Трітшеля в райони було одвезено карнавки [11].

Київське т-во боротьба з сухотами клопоталось перед чернігівським губернатором про дозвіл збірата жертви в день «білої квітки» на Слободках. Прохання цього не задовольнено. Пан київський губернатор не дозволив збірати жертва на Шулявці, Демієвці і в Святошині [12].

Деякими колами розцінювалася боротьба з туберкульозом, як „Белая ромашка – масонская затея”.

В Рязани медицинское общество решило организовать день «белой ромашки». Председатель общества барон Кридинер обратился по этому поводу за благословением к архиерею. Последний, вместо благословения, заявил, что всячески будет противодействовать этой «масонской затее». Преосвященный исполнил свою угрозу. В соборе онъ громил лигу борьбы с туберкулезом и ее устроителей, уверяя, что «сборщницы на улицах торгуют своей красотой».

Стоявшая во главе комитета «белой ромашки» супруга губернатора княгиня Оболенская отказалась от дальнейшего участия в комитете [13].

Начальник зал.-дор. жандармського управління сповістив комітет дня „білої квітки“ про дозвіл збирати жертви на ст. Київ I і в зал.-дор. колонії. В зал.-дор. майстернях і службових oddілах збирати жертви заборонено.

Сьогодні в 8 г. веч. в дук'янівському народному домі одбудеться лекція д-ра Г.М.Варавки на тему «О чахотке».

20 априля в 8 г, веч. одбудеться лекція І. М. Бика в контрактовому домі [14].

В Кобеляках 22 априля улаштують день «Білої квітки» [14].

Сьогодні, 20 квітня, товариство для боротьби з сухотами впоряжає по всьому городу Києву збор жертв на допомогу сухотним. Товариство випустило таку відозву.

Кому з нас не відомі почуття тривоги й неспокою, які викликав одна в найбільш поширених хвороб – сухоти!

Боїмось ми за себе, боїмось за наших близьких і родичів, боїмось за ближнього, безпомічного і безсилового. Як не зрозуміти цього страху, коли не минав дня, щоб не обривалось молоде життя, не сиротіла сем'я працівника, не лились сльози близьких, пригнічених тяжкою втратою.

Як би хотілось розігнати цей страх, як би хотілось повірити, що людина переможе це велике лихо... І наука, після довгої, невтомної праці, подарувала людям ще один радісний винахід: сухоти можна злічити.

З цього моменту й почалась по всій Європі завзята боротьба. Тисячі санаторій, багаті світлом і цілющим повітрям, з спеціальним режимом вернули здоровля сотням тисяч хворих.

20 априля сповняється 2 роки, як і в Росії оповіщено похід на боротьбу з сухотами. Зібрані на цю мету гроші йдуть на будову й содержування санаторій і діспансерів, на пропаганду ідеї боротьби при допомозі лекцій, літератури —брошюр, газет, плакатів.

Київське т-во для боротьби з сухотами, заснувавшись раніш, приєдналось до Всеросійської Ліги і, як член її, звертається до населення г. Києва в порадою одвначити 20 априля – день „Білої квітки“ своєю увагою.

Кидайте посильну для вас лепту в карнавку, читайте листки і брошюри, робіть так, як навчається в них, і переконуйте робити це широкі маси.

Так буде виконаний ваш обов'язок перед громадянством, і біла квітка, що прикрашуватиме вас в цей день, хай вам нагадує, що ви взяли участь в боротьбі з цією лютою хворобою.

Зборщиків буде коло 2000 душ. Продаж квітки почнеться по городу з 7 годин ранку. Збор жертв ітиме по всіх улицах, театрах, ресторанах, банках, клубах, в громадських і торговельних інституціях. В урядових інституціях і на фабриках та заводах повішено буде карнавки. Для продажу заготовлено коло 350,000 білої ромашки. Крім того, кілька тисяч квіток зробили члени районних організацій. Кожна пара зборщиків матиме на руках перев'язі з кольоровими стрічками і зеленою печаттю „кіевское общество для борьбы с чахоткой и бугорчаткой" та восьмиконечним хрестом – знаком міжнародньої ліги.

В кожного зборщика буде карнавка з синім написом „День белаго цветка" – „борьба с чахоткою". На кожному кухлику номер. Зборщиці матимуть кошики з ромашкою. Усі зборщики мають свідоцтва на право збору грошей. Город поділено на 14 районів. В зборщики запрошено особ, особисто знайомих предеідателям районних комітетів, або-ж тих, що подали рекомендації. Районні комітети поділили райони і призначили місце й час кожній парі зборщиків. Організовано спеціальні отряди, які обходитимуть сади, театри і інші інституції, а також ночні отряди, які обійдуть клуби та кафе-шантани.

Центральний комітет, в якому прийматимуться гроші й карнавки, буде в залі засідань городської думи.

Гроші з повних карнавок пересипатимуть в мішки, які запечатуватимуть пломбами. Комітет прийматиме гроші цілий день до пізньої ночі. На улицах збігатимуть гроші до 11 год. ночі, а всі караавка повинно здати до 12 год. Ночні отряди працюватимуть до 2 год. ночі.

Організовано отряди зборщиків українців [15].

Вчора, 20 квітня, відбувся в Києві „день білої квітки“, впоряджений київським товариством для боротьби з сухотами. Погода була сояшна. Пари продавців „білої квітки“ явились на улицах ранього ранку. Це вбільшости студенти і курсистки. Були пари зборщиків в українському вбранні. Кожен зборщик мав карнавку з написом «Белый цветок – борьба с чахоткой». Продавщиці мали невеличкі кошики з ромашкою. Зборщиці приколювали квіточки прохожим, які вкидали в карнавку, хто що міг. Вже коло 11 годин ранку рідко можна було зустріти людину, що не мали на груді білої квітки, цієї емблеми боротьби і з сухотами. В кожному районі, на які розбитий був город, було по декілька пунктів, де продавщиці запасались новими партіями квіток.

О півдні на Хрещатику з'явився гарно вбраний автомобіль з двома парами зборщиків, який потім цілий день їздив по городу.

В управлінні південно-західних залізниць начальник доріг В.П.Шміт дозволив збирати жертви тільки по коридорах і на сходах. Збор тут ішов з успіхом.

В Святошині і Пущі-Водиці, як відомо, продавати «білу квітку» не дозволено, через те зборщакі тут їздили в трамваях, де дачна публіка й купувала ромашку.

Дуже гарно йшов продаж на пристанях і базарах, а також на пароходах, що ходять між Києвом і Слободкою. Особливо рано почався збор на базарах. Селяне охоче давали посильні жертви. Через те, що відозви роздавати заборонено, більшість з їх зразу думала, що знову збирають жертви на голодних. Зборщики пояснили їм, що це збирають на допомогу хворим сухотами.

Не зважаючи на те, що квіток заготовлено було 350,000 шт., годин коло двох дня в де-яких районах їх не стало. Почали продавати живі квітки: фіалки, анемони.

В головному залі городської думи засідав центральний комітет, який приймав повні карнавки. Першу повну карнавку принесли з Володимирського базару в 8 ½ год. ранку. Потім повні карнавки почали приносити одну за другою. В 4 год. дня в центральний комітет принесено 180 карнавок і було 70 повних мішків.

Всього роздано для збору жертв 1016 карнавок [16].

Надзвичайно цікавої була тема «Духовенство і «біла квітка»». Рязанський преосвященний Димитрій повстає проти „білої квітки“. Предсідатель місцевого комітета барон Крюденер звернувся до єпископа, прохаючи його благословення на збор грошей в день „білої ромашки“. Єпископ категорично одмовив в цьому, вважаючи цю справу „масонською витівкою“. Далі він в соборі почав ганьбити впорядчиків дня „білої квітки“, заявляючи, що зборщиці торгують по вулиці своєю вродою. Предсідателька місцевого комітету, жінка губернатора, образилась такими словами і зреклася брати далі участь в комітеті. Організатори дня „білої квітки“ повідомили про це синод [16].

В Києві, вчора, 23 квітня, в 3 години дня закінчили підсчитувати гроші зібрані в «день білої квітки». Зібрано всього 34,036 карб. 1 ½ коп. В карнавках знайдено карбованців на десять чужоземних грошей. Вкинуто коло 60 фальшивих монет. Багато вкинуто записок з віршами і побажаннями [17].

В Саратові «День білої квітки» дав більше 8.000 карб., в Ревелі таку ж суму, в Севастополі 3.000 карб., в Житоїрі коло 5.000, в Бердичеві 4.000 карб. В Москві коло 100.000 карб. [17].

День „Белой ромашки" в Харькове.

Все крупные центры уже отпраздновали годовщину существования «лиги борьбы с туберкулезом»; лишь Харьков несколько запоздал, так как разрешение открыть здесь отдел лиги был получен в прошлом году, после 20 апреля – дня «белой ромашки» в столицах и больших провинциальных городах.

Первая годовщина дня «белой ромашки – 5 мая – будет отмечена организацией, по примеру прошлого года, продажи «белой ромашки», популяризацией задач лиги путем устройства выставки, чтений и проч. и рядом празднеств.

Для осуществления намеченного плана в помощь правлению харьковского отдела лиги избрана особая комиссия.

Продажа ромашки будет производиться в течение целого дня 5 мая – на улицах до 8 час. вечера, в ресторанах и увеселительных местах до 12 час. ночи.

Продажа «белого цветка» будет организована не только в Харькове, но и в уездных городах губернии.

В день «белого цветка» правлением будут организованы популярные лекции для широких слоев населения; кроме того, предполагено в этот день устроить в нижнем помещении съезда горнопромышленников туберкулезную выставку.

В целях популяризации знаний о туберкулезе правление выпустит ко дню празднования «белой ромашки» туберкулезный сборник, в котором г, будет помещен ряд статей о сущности туберкулеза и мерах борьбы. К сборнику будет приложен отчет секретаря правления о деятельности отдела за первые 4 месяца существования его.

Комитет по устройству «туберкулезного дня» выделил из своего состава комиссию, которой поручена художественная сторона «дня». Многие здания г.

Харькова, как, напр., городская дума, городской театр и некоторые другие, предположено разукрасить.

В коммерческом клубе в этот день, при хорошей погоде в саду, а при ненастной – в театре, будут устроены разные развлечения: днем, под руководством доктора Малышиенко и г-жи Поворинской, для детей, а вечером – для взрослых. Плата за вход в этот день в клуб назначена весьма доступная: для детей днем – 20 коп., для взрослых вечером – 50 коп. Программа этих празднеств составлена очень интересно и разнообразно: на сцене: 1) Симфонический оркестр под унр. Штейнберга. 2) Миниатюры (труппа Кремлевского). 3) Отрывки оперетты (труппа Амираго из Тиволи). 4) Живой синематограф (пост. артиста «Голуб. Глаза» Данарова). 5) Пение (бас Гуляев). 6) Другие номера артистов труппы г.г. Кремлевского и Амираго. Среди публики: 7) Бродячий цыганский табор (в костюмах). 8) Итальянская капелла (в костюмах). 9) Гадальщицы-цыганки. 10) Бой цветов и серпантин. 11) Гигиеническое конфетти (специально заказанное). 12) Велосипедные гонки, борьбы и проч., и проч.

Для ведения отчетности и контроля, по всем суммам, могущим поступать в день празднования «белой ромашки», при правлении организована особая комиссия. Кроме того, отчетность будет находиться под контролем администрации.

Сборным пунктом, как и в прошлом году, будет зал городской думы.

Весь сбор или часть его предполагается употребить на создание в Харькове специальной лечебницы для туберкулезных больных.

При этой лечебнице будет организовано попечительство о нуждах как самих больных, так и их семейств.

Отдел намерен, если позволят средства, кроме того, устроить еще и летнюю клинику для специального течения туберкулезных больных.

Велика нужда... Масса туберкулезных больных гибнет без помощи, лишены необходимой при этой болезни обстановки, а между тем у нас, в Харькове, нет такого учреждения, в котором эти больные могли бы найти приют и покой.

Такое учреждение необходимо, и правление отдела лиги борьбы с туберкулезом уверено, что все жители, общество и учреждения откликнутся на его призыв и внесут свою лепту в это святое дело [18].

День «білої квітки» дав у Петербурзі коло 105 тисяч карбованців [19].

В місті Печері, брацлавського повіту, на Поділлі, 20 квітня було улаштовано «день білої квітки».

Роздано було 23 карнавки. Участь брали чоловіки, жінка, хлопці й дівчата; всі з великою охотою пішли збирати на «Білу квітку» як в Печері, так і в 5-ти сусідніх селах; брала також участь і єврейська молодь. В 10 годин вечора грала духова музика. Ввечері всі карнавки знесли до председательниці (печерського земського лікаря) К.А.Залеської, де їх запечатали в скриню, а на другий день ввечері уповномочені з понятими рахували гроші. Було зібрано 196 карб. 40 $\frac{1}{4}$ коп. Гроші послано на ім'я председателя подільської ліги боротьби з сухотами в Кам'янець-Подільський [19].

День «білої квітки» дав у Москві 145.301 карб. Крім того, в карнавках знайдено перстні і інші коштовні речі [20].

В Курську в день «білої квітки». Зібрано 8.062 карб. 61 коп. [21].

Сьогодні, 6 травня, в донецькій басейні впоряджують день білої квітки на таких рудниках: Криворожським, Брянським. Павлівським. Шубинським, в селі Лозовій Павлівці та Криничансько-Миколаївським (Чутиній). Розпорядчиками будуть скрізь лікарі [22].

Москва. Незадоволено 50 прохань впорядити день «білої квітки» [23].

Біла квітка в Росії". День „білої квітки, який організувала всеросійська ліга боротьби з туберкульозом, пройшов добре в багатьох городах. По справовданням газет, що торкаються 35 городів, всього в цьому році ліга збрала більше ііаміліїона карбованців, – значно більше, ніж в минулому році. Просвітня діяльність ліги виявилась в тому, що було розіслано 300.000 листків і 50.000 брошур про

туберкульоз. Всього до цього часу ліга відкрила в різних городах та містечках 87 одділів. День квітки в цьому році зустрів з боку адміністрації на місцях всяке відношення. В Саратові, наприклад, 20 апріля була впоряжена туберкульозна виставка, в середніх школах одбулися лекції, а в городських школах, демонстрації з чарівним лихтарем; поруч з цим в Рязані зовсім було заборонено „день білої ромашки“, бо визнано його „масонською витівкою“. У Вороніжі два місяці одтягали відповідь на прохання провноряження „дня“. В Нижньому-Новгороді лекторів примусили дати підписку, що вони не належали, не належать і не будуть належати ні до яких нелегалізованих партій і проти-урядових організацій. По „незалежним обставинам“ не одбулися лекції в Москві. Одначе треба визнати, що діяльність ліги стає тепер на певний ґрунт. (Речь) [24].

День „білої квітки“ в Бердянську в Таврії дав 4.517 карб. 58 коп., коли не рахувати виручки за лотерею (коло 100 карб.). Окрім грошей в карнавках були перстні, брелоки, старі монети, попадались і фальшиві бумажки та гудзики. В двох карнавках знайшли розірвану пополовині трьохрублеву кредитку [25].

День «білої квітки» в Петербурзі дав 98.000 карбованців. З них нащитано 245 карбованців фальшивих [26].

Подорож організаторів дня «Білої квітки». Вчора представники районних комітетів по упорядженню дня «Білої квітки» і члени т-ва боротьби з сухотами ввізжали у Пушу Водицю для огляду санаторії для сухотних, на користь якої, одбувся день «Білої квітки». Виїздили: проф. К.Г.Трітшель, Ф.С.Бурчак., В.Н.Новожилов, С.М.Бобровникова, Н.Н.Ногайський, С.Дмитрієв і інші. Трамвайне товариство дало учасникам подорожі окремий службовий вагон. В санаторії учаотнаків подорожі зустрів місцевий медичний персонал.

Садиба санаторії займав 4 десятини соснового лісу. Огорожена дерев'яним тином, санаторій уявляв з себе окремий лікарський городок. Тут в окрім бараків свій огород,

водотяг, усякі службові і господарські будівлі, свої коні, каналізація, біологічний фільтр і інше.

Членам комітетів і членам т-ва при огляді санаторії давали вказівки проф. К.Г.Тритшель і медичний персонал санаторії. Учасники подорожі були здивовані чистотою і порядком у санаторії. Після огляду кухні, бараків, ставка і огорядів учасникам подорожі було дано снідання.

Тепер у санаторії 93 слабих: 24 платних, 29 півплатних і 40 безплатних. 6 тут представники інтелігенції, робітників, торгових класів і інш.

Після 4-ї години учасники подорожі прибули у Київі [27].

Недавно у Київі затвержено статут медичного клубу, чистий прибуток якого піде на боротьбу з туберкульозом. Всих фундаторів клубу 20 душ. Тепер клуб одшукув відповідне помешкання. Клуб відкриється з осені [27].

На 16, 17 і 18 декабря у Київі призначено з'їзд загально-російської ліги боротьби з туберкульозом. З'їзд має одбутися у помешканню городської думи [27].

День „білої квітки“, улаштований херсонським губернатором, пройшов з малим успіхом. Як повідомляв „Речь“, поступова частина людности бойкотувала свято після відомого інциденту між губернатором і громадянством на ґрунті дня „білої квітки“ [28].

В серпні вийшло з друку 10 число «Рідного Краю». Зміст: Галицькі жида й українські публіцисти. – «Краю рідний!» – Вірш Кочубеївни. Де-що про галицьке проповідництво й проповідників. – В.Крижановського. Українські поети з народу – Олени Пчілки. Біля могили В.Лесевича – вірш Данила Колодяжного. Марний поклик – вірш Мусія Бандуриста. З-під куль – записки Г.Левченка. Виставка домашнього промислу в Коломиї. Українське слово й мистецтво (концерт пам'яти М.Драгоманова й інші звістки).

Малюнки: 1) День „Білої квітки“ в Полтаві. 2) Ламівка шита „настиланням“.

При сьому ч. „Рідного Краю“ посилається 5 ч. „Молодої України“ [29].

5 вересня у Золотоношському повіті буде день «білої квітки». Ті гроші, що будуть зібрані в цей день, підуть на будівництво лікарень і найом лікарів для гоїння людей од сухотів [30].

9-го вересня в Зінькові, на Полтавщині, було уряджено день «білої квітки». Окрім самих квіток продавалися ще літературні збірники: „Белый цветок" російською мовою й „Біла квітка" – українською. Від продажу збірників одержано 27 карб. прибутку [31].

У вересні наблюдатель церковно-парафіяльних шкіл Зіньківського повіту, на Полтавщині, заборонив вчителям цих шкіл брати участь в святі «Білої квітки» [32].

Цікаво пройшов день «білої квітки» в Курську.

Прошел и у нас этот день.

И ничего: никаких скандалов, никаких демонстраций.

Только одно было: люди, организовавшие этот день, работали, а население города жертвовало деньги. И никому день не был в тягость. Производившие сбор делали это весело, покупавшие «ромашку» жертвовали охотно.

Много стало грамотной публики, читающей газеты. Газеты подготовили публику к сочувствию этому делу.

Погода с утра хмурилась, а с двух часов дня стояла солнечная. И чувствовалось, что день «белого цветка» у нас, в Курске, был – праздничный день.

Конечно, этот день не заставил забыть всех тяжелых условий русской жизни, но все-все в этот день... было лучше...

И стар, и млад, и богатые, и бедные, и дети – все откликнулись на симпатичное дело. Всем было понятно, что бороться с чахоткой – задача хорошая.

К вечеру в Курске трудно было найти человека без «ромашки». Цветки можно было видеть даже у городских, у ломовых извозчиков. Заготовленные 90 тысяч цветков почти все были распроданы.

А продавщицы цветов и сборщики денег отлично вели это дело. Они работали на улицах, заходили в различные учреждения и даже частные дома – деликатно, но настойчиво предлагали купить цветов.

И теперь нам странно читать, что в некоторых городах день «белой ромашки» не был разрешен. И почему? спросила нас одна 11-летняя девочка. Трудно было объяснить ей это, прямо невозможно. Чего же бояться? Проявления доброго чувства, потребности откликнуться на людскую нужду? Было-бы совсем удивительно бояться этого.

Между тем возможность сделать хорошее дело дает облегчение жизни. Не только примиряет с ней, но и привлекает к ней.

Тот, кто может делать доброе дело сообща с другими, чувствует себя бодрее.

А это так нужно для нас всех!..

Не-оптимист [33].

Белый цветок и черная сотня.

День «белой ромашки» в Курске дал очень приличную сумму – 8000 руб. Успех дня был таким образом полный.

Недовольны были этим днем только «союзники».

Не только один раз, но в двух номерах под ряд «Курская Быль» клеветать на хорошее дело. И какой же цели она добивается?

Если круг читателей этой газеты был до сих пор невелик, то теперь, мы думаем, он станет еще меньше. К «союзникам», фонды которых в последнее время и без того были невысоки, после выраженного в «Кур. Были» отношения к дню «белой ромашки», курское население не может быть настроено доброжелательно.

Вот что Леонид Вяземский за 22 апреля в «Маленьком фельетоне» пишет: «Повсюду бросалось в глаза преимущественное усердие нашей учащейся молодежи, которая по этому случаю даже не училась. Помилуйте! до уроков ли, когда

туберкулез бичь человечества!»! Здесь кончается серьезное и начинается дешевая шансонетка: «ромашка здесь, ромашка там».

«Если для заключения спросить: «Нравится-ль все это вам?», то придется искренне сказать: нет, не нравится».

Во-первых, учащихся среди продавцов и сборщиков было немного и, значит, учеников и учениц, пропустивших уроки, было мало. А. потом, – что же предосудительного, если учащиеся хотя бы принести свою посильную помощь хорошему начинанию? И попечитель харьковского учебного округа не поступил, конечно, опрометчиво, дав возможность учащимся принять участие в сборе денег в день «ромашки».

Еще откровеннее «союзники» о дне 20 апреля высказались в «Курской Были» за 24 апреля в статье: «Цветки и ягодки». Статья эта почти сплошная перепечатка из «Земщины». Вот, например, что в ней говорится: «Захождение сборщиков в квартиры позволяет им на время укрыться от общественного контроля. Уединившись на частной квартире своего приятеля, может переложить там содержимое кружки в карман сборщика, а для заметания следов может взамен серебра и золота всыпать толику медяков».

Опять грязное и циничное воображение «Земщины», перепечатавшей эту статью «Курской Были».

Можно-ли возражать на все эти отвратительные пасквили?

За подобное етнпение к хорошему чистому делу нора курянам оценить по «достоинству» «Курская Быль» – детище Маркова 2-го.

Не-оптимист [34].

Туберкульозм став справжнім бичем людства. Проходили великі туберкульозні виставки.

БИЧ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА.

Сегодня в доме горнопромышленников открывается туберкулезная выставка.

После целого ряда лекций по туберкулезу, организованных харьковским отделом всероссийской лиги для борьбы с туберкулезом, открытие выставки является вторым выступлением отдела на поприще распространения в широких слоях населения правильных сведений о страшном биче человечества чахотке.

Общеизвестно, что лучше всего запоминается и запечатлевается то, что видишь непосредственно своими собственными глазами. Но есть такие явления, такие факты в жизни, которых ни один человек не может объять во всей их шире и глубине: до того они разнообразны и многообъемлющи. В этом отношении приходят на помощь музеи и выставки, где в той или другой форме представлены разные стороны и разные периоды этих явлений. Устройство туберкулезного музея – одна из очередных. Намеченных задач нашего отдела. Пока же вниманию публики предлагается небольшой временный музей – выставка.

Начиная с сегодняшнего дня и до 7-го мая каждый может посетить эту выставку и посмотреть, какое «почетное» место занимает туберкулез (в общежитии – чахотка) среди целого ряда разных болезней, подстерегающих человека с момента появления его на свет Божий и сопровождающих его во все возрасты. На этой выставке можно видеть, какое разрушительное действие маленькая невидимая простым глазом туберкулезная палочка производит в разных органах человека, когда она тем или другим путем попадает в него и быстро начинает размножаться в нем.

Можно увидеть легкие, почти сплошь усеянные мелкими бугорками (оттуда между прочим и название болезни туберкулез, что по-русски означает бугорчатка). Рядом с ними легкие другого человека, у которого от легких, собственно говоря, остался один остов, все же остальное – сплошные пустоты, на медицинском языке – каверны. Далее – кишечник, изрытый язвами зияющими или уже зажившими и закончившимися рубцами. Тут же и кости, в той или другой форме пострадавшие от туберкулеза, и целый ряд других органов (печень, почки, селезенка и пр.), пораженных этой лютой болезнью. Нет такого органа, который щадил бы

туберкулез, и, если говоря о туберкулезе, его обыкновенно отождествляют с чахоткой легких, то это лишь потому что легкие являются наичаще поражаемым этой болезнью органом.

Многим, вероятно, будет весьма любопытно увидеть эту самую туберкулезную палочку, причиняющую человеку такие страшные бедствия. Удовлетворение своему любопытству они найдут в бактериологическом отделе выставки, где выставлена мокрота чахоточных, в которой под микроскопом можно увидеть туберкулезные микробы. В этом же отделе можно увидеть и средств», предложенные в последнее время для лечения туберкулеза, так называемый туберкулин!

Но не одно только страшное и разрушительное можно увидеть на выставке. Наряду с безотрадной картиной бедствий, чинимых туберкулезом, можно увидеть графическое изображение той планомерной борьбы, которая ведется с этим бичем человечества, и успехов, достигнутых в этой борьбе. Мы говорим о тех таблицах, которые рисуют успех борьбы с туберкулезом в тех странах, где борьба эта начата сравнительно давно и ведется очень энергично и планомерно. Не приводя содержания разных таблиц, укажем лишь, что на основании вычислений одного английского врача можно предположить, что если смертность от туберкулеза в Англии будет понижаться с, такой же правильностью и закономерностью, как за последние 40 лет прошлого столетия, то в ближайшие 40 лет настоящего века туберкулез, если не исчезнет совершенно в Англии, то во всяком случае окончательно потеряет характер и значение народной болезни. Счастливая страна, счастливы люди жить в таком государстве, где всякая общественная инициатива и, в частности, общественная борьба с туберкулезом встречает самое широкое сочувствие и содействие со стороны народа и правительства.

Будем же надеяться, что и в нашем отечестве, от поры до времени посещаемом разными эпидемиями, общественная борьба с туберкулезом пробьет себе широкую

дорогу и что все люди объединятся в этой борьбе с болезнью, пагубное действие которой так наглядно представляет туберкулезная выставка.

Выставка оборудована, благодаря любезному содействию следующих лиц и учреждений, предоставивших временно в распоряжение харьковского отдела свои коллекции.

1) Нормальные органы: из анатом. театров университета и женского медиц. института (проф. Зоммер и д-р В.Воробьев).

2) Органы патологические, пораженные туберкулезом: из патолого-анатомического кабинета университета (проф. Н.Ф.Мельников-Разведенков).

3) Бактериологическая коллекция: из бактериолог. института харьк. меднц. об-ва (д-р В.В.Недригайлов).

4) Схемы и модели физиологии дыхания: из ж. мед. инст. (проф. В. Я. Данилевский).

5) Стенные таблицы и диаграммы (д-р И. А. Хворостанский).

и 6) Литература по борьбе с туберкулезом (д-р Л.П.Авдакова).

Др- М.И.Лифшиц [34].

ТУБЕРКУЛЕЗНАЯ ВЫСТАВКА.

Сегодня, в 11 часов дня открывается в помещении съезда горнопромышленников (Сумская ул.) выставка, организованная харьковским отделом лиги борьбы с туберкулезом.

Выставка, которую нам пришлось посетить вчера, по особому приглашению правления, занимает три комнаты, и представляет, безусловно, громадный интерес не только для лиц, обладающих специальной медицинской подготовкой, но и для рядового обывателя, не обладающего таковыми познаниями.

В виду этого, нельзя не посоветовать интересующимся вопросом – какими мерами борется современное общество с туберкулезом – посетить эту выставку и убедиться, насколько возможна эта борьба.

При входе на выставку останавливает внимание большой плакат с надписью: «Туберкулез излечим, туберкулез предотвратим, туберкулез заразителен».

На стенах комнат, занятых выставкой, развешены небольшие плакаты следующего содержания:

«При кашле и чихании закрывай рот рукой или платком. Приучайте к этому детей».

Чихотка при кашле и чихании разбрасывает мокроту. Чихотка при кашле и чихании разбрасывает мокроту.

Остерегайтесь этих брызг. Не плюйте на пол.

Мокрота часто содержит заразу.

Приучайте детей к чистоплотности.

Не позволяйте ничего им совать в рот.

Не целуйте никогда детей в губы.

Молоко пейте только кипяченое.

Сырое молоко часто содержит заразу.

Чистый воздух и солнце предохраняют от чихотки.

Перед едой всегда мойте руки.

Ежедневно полощите рот и чистите зубы».

Между прочим, на выставке вы найдете, портреты профессоров Мечникова и Коха и врачей, посвятивших себя специально изучению и течению туберкулеза, а также – писателей: И.С.Никитина, Н.А.Некрасова, В.Г.Белинского, А.П.Чехова, А.В.Кольцова. Н.А.Добролюбова и С.Надсон – погибших от туберкулеза.

Туберкулезная выставка представляет для самых широких слоев населения Харькова безусловно большой интерес и мы не можем не приветствовать устройство такой выставки [34].

Под председательством Е.Д.Парманиной в думском зале состоялось соединенное заседание комитета по устройству «дня ромашки» и продавщиц цветка. Организация

продажи цветка 5 мая такова: весь город разделен на 27 районов. В каждом районе две ответственные дамы будут наблюдать, чтобы продавщицы торговали только в своем районе. Всех продавщиц записалось 530.

В 8 ч. утра 5 мая комитет соберется в городском доме, а в 9 ч. откроется продажа ромашки.

Раздачу цветов, открыток и пакетов с кружками решено производить в следующие дни и часы.

Первого мая: первому и третьему району от 10 ч. до 12 ч. дня и от 7 ч. до 8 ч. вечера. Второму – от 12 ч. до 1 ч. дня и от 6 ч. до 7 ч. вечера. Четвертому – от 1 ч. до 4 ч. дня. Пятому – от 2 ч. до 4 ч. дня. Шестому – от 4 ч. до 6 ч. вечера.

Второго мая: седьмому району – от 10 ч. до 12 ч. дня и от 7 ч. до 8 п. вечера. Восьмому – от 12 ч. до 1 ч. дня. Девятому – от 1 ч. до 2 ч. дня и от 6 ч. до 7 ч. вечера. Десятому, одиннадцатому и двенадцатому – от 2 ч. до 3 ч. дня. Тринадцатому и четырнадцатому – от 3 ч. до 4 ч. дня. Пятнадцатому и семнадцатому – от 4 ч. до 6 ч. вечера. Двадцатому и двадцать пятому – от 5 ч. до 7 ч. вечера.

Четвертого мая: двадцать шестому и двадцать третьему – от 10 ч. до 12 ч. дня. Девятнадцатому и двадцать седьмом – от 12 ч. до 1 ч. дня. Двадцать второму и двадцать четвертому – от 1 ч. до 3 ч. дня. Двадцать первому – от 3 ч. до 5 ч. вечера.

В случае ненастной погоды «день ромашки» будет перенесен на 6 мая [35].

В воскресенье, 29 апреля, в лекционном зале курсов для рабочих (Петинская, 10), при переполненной аудитории, состоялась популярная лекция д-ра Файншмидта о бугорчатке. На лекции присутствовало около 600 человек. Аудитория состояла преимущественно из рабочих. Лектора наградили шумными аплодисментами. Лига борьбы с туберкулезом проектирует в скором времени устроить еще ряд подобных бесплатных лекций [35].

Покупайте сегодня ромашку!

День белой ромашки в Мариуполе. В автомобиле справа Д. А. Хараджаев. 20 апреля 1912 года

Есть у человека злой враг, имя ему – чахотка.

$\frac{1}{2}$ миллона жизней уносить онъ ежегодно в могилу.

2 $\frac{1}{2}$ миллиона наших отцов, матерей, братьев, сестер болеет туберкулезом.

Семья остается без кормильца.

Дети остаются без призора.

Всюду плачь и стон, всюду разоренье.

Необходимо придти на помощь.

Можно многих спасти от неумолимой смерти.

Можно даже предотвратить от самой болезни.

Организацию этой помощи в нашем городе взял на себя отдел лиги для борьбы с туберкулезом.

Помогите же все ему в этом важном и большом деле.

Покупайте сегодня ромашку!

И.Файншмидт [36].

Год тому назад, в 1911 году, наши столицы, а за ними некоторые провинциальные города переживали небывалое до того событие в русской жизни, почти праздник – день «белой ромашки», избранной эмблемой всероссийской лиги борьбы с туберкулезом.

Праздником этот день как-то неловко называть – уж очень печален повод, вызвавший к жизни это событие, слишком велико число жертв, ежегодно, ежедневно уносимых чахоткой; но несомненно все же, что это торжество первых проявлений общественной самодеятельности, вставшей на защиту населения от неумолимого, грозного и коварного врага человечества, особенно же России, ее экономической и государственной мощи.

Но какое дело обществу до лиги борьбы с туберкулезом – ведь, это дело врачей бороться вообще с болезнями, а также и с чахоткой?

Изучение туберкулеза за границей, его способов и условий распространения, обнаружило, однако, что основой победоносного шествия туберкулеза является: темнота и некультурность широких народных масс, их экономическая небезопасность, антисанитарные условия труда и жилища, пригнетенная безправность населения и, как неотвязный спутник всего этого, алкоголизм. Короче сказать, суть дела не столько в заболевании отдельных лиц, сколько в том, что туберкулез – общенародное бедствие, в борьбе с которым представляются бессильными труды одних врачей, – необходима широкая общественная самодеятельность и государственная помощь.

За границей, где и общая смертность и смертность от чахотки почти вдвое ниже, чем в России, давно забили тревогу. Выяснили, что от чахотки гибнут от 1/5 до 1/3 всех умирающих, и подняли упорный и могучий крестовый поход против разрушителя государственного благосостояния, не дожидаясь того, когда кто-то из выше поставленных озаботится и всем распорядится.

Люди самых раонообразных слоев общества, разного имущественного, умственного и общественного положения соединились в кружки, союзы, лиги и принялись за стойкую, планомерную борьбу, начиная с самого начала, т. е., с выяснения размеров бедствия, условий его распространения; узнав, где враг, как он многочислен, и в чем его слабые стороны, бодро и энергично ринулись на борьбу с ним, – и в результате в Англии через 20 – 30 лет почти никто не будет погибать от туберкулеза, в Германии и сейчас сберегается ежегодно свыше 40 тысяч жизней, без этой общественной борьбы обреченных на неминуемую гибель.

Разве Россия так богата, чтобы без счета выбрасывать за борт жизни тысячи цветущих людей в самом рабочем возрасте (в России ежегодно умирает от чахотки около полумиллиона человек), которые прежде, чем погибнуть, много лет связывают собою другие тысячи рабочих рук, поглощая при этом на свое инвалидное существование и лечение – их заработок.

Ведь, на всех поприщах русской жизни такъ много предстоит дела и созидательной работы, а делателей всякий раз и всюду оказывается так мало. Не прежде-ли всех иностранцев нам пора забить тревогу и пойти дружным походом на борьбу с туберкулезом, подтачивающим нашу экономическую и государственную мощь?!

Борьба эта трудна, чрезвычайно сложна и многостороння, не все окажется по силам слабо развитой общественной самодеятельности, но недопустимо, даже преступно не делать того, что можно сделать. Поле битвы настолько широко и многообразно, что всякой способности, всякому труду и знанию, всякой копейке найдется прилжете.

Закончим эту статью горячим призывом откликнуться на скорбный зов жизни темных и обездоленных слоев населения, отдающего своих кормильцев в цепкие лапы туберкулеза, и принять участие в начатой лигой борьбы с туберкулезом деятельности не только денежной лептой в день продажи белой ромашки, но и

активной работой в харьковском отделе лиги – вступлением в члены его и распространением сведений о его существовании и ближайших задачах.

Чем успешнее пройдет день «белой ромашки», этого печального, но родного нам скромного цветка, тем больше надежды, что кругом нас будет меньше печальных, горящих лихорадочным блеском глаз, укоромь за нашу бездеятельность тревожащих нашу совесть.

М.Хворостанский [36].

К жизни!..

Удушьем, кашлем – как змея,
Впилась, проклятая, в меня...
...Чахотка роковая...

Нет более радостного призыва, какъ призыв к утверждению жизни.

Это самые бодрые и сильные аккорды, которые ведомы человеческой душе. Здесь исчезают суэта и мелочи повседневщины, испаряется все случайное и наносное, и остается одно незыблемое, великое, вечное.

– Жизнь...

Борьба за жизнь многогранна и многообразна. Отрицание жизни, добровольный уход, небытие— это аномалии, извращения.

В массе имеется инстинкт жизненности, стремление к размножению. В своем движении к жизни все человечество представляется сплошным океаном протянутых кверху рук, знающих одну мольбу, один крик, молитвенно звучащие:

– Да здравствует жизнь!.. Сегодня эти слова – наши единственные слова. Другихъ словъ не будетъ и не должно быть.

Сегодня мы подъ знаменем белого цветка, говорящего о чистоте и здоровьи, влекущего к утверждению жизни.

Он, придавленный снежным покровом, пробил толщу земной коры и потянулся вверх к теплу и ласке весеннего солнца, радостно улыбаясь безмятежной лазури небес.

Сегодня он, плод весны жизнерадостной, объединяет всех на отпор назойливой незванной гостьи земли – смерти.

Ужасна эта болезнь – чахотка. Она врывается всюду, во все этажи каменного дома, в палатки и подвалы, в дворцы и лачуги. Она не делает своим жертвам ни количественной, ни качественной оценки. Она косит тупым невидящим жалом. И чудовищно страшна ее работа:

– Ах, как ужасно быть живым, полуразрушаясь над могилой...

Весной, в эту лучшую пору человеческой жизни, чахотка собирает свою жатву. Весна – критический момент для туберкулезных больных. И потому-то весной поднимается белый цветок, напоминая об общем зле, приглашая к общему отпору.

Сегодня на улицах Харькова цветком белой ромашки будет побеждаться чахотка. Сегодня мы все выйдем на улицу к жизни.

– Да здравствует жизнь!..

Н.Миртов [36].

Листочки.

Два цветка.

Черный цветок.

Влажный черно-красный цветок, внезапно расцветающий где-нибудь в углу комнаты, на белизне носового платка, среди уличной равнодушной пыли.

Пьяная, черно-красная смерть, заигрывая, бросает его бледным, бросает его слабым, как зловещий привет, как безысходный подарок, как приговор.

– Вы осуждены, – говорит наука отмеченному черным цветком, – вы осуждены, если горячее солнце и воздух гор и лесов не прогонять злое очарование черного цветка.

Тогда выползает яростно нужда, подруга смерти, сестра болезней, и становится между обреченным и его избавлением.

Ибо если страшен слепой судья, чья улыбка – черный цветок тления, то еще страшнее нужда – медлительный палач, который приводит приговор в исполнение.

Как отогнать его от слабой жертвы, каким заклинанием, проклятием, или мольбой отвести тяжелеющую руку?

...Вот вышла девушка в черном, на блистающие весной улицы. В ее глазах безнадежность. Она знает – смерть неотвратима.

Милые улицы, горячее солнце, далекие улыбки, несбывшаяся любовь — прощайте! Доктор сказал:

– Вы должны ехать...

Славный, наивный доктор! Разве не видит он этого бедного, черного платья и сиротливых заплат на ботинках?...

Бледная девушка в черном грустно улыбается. Вот она прислонилась к стене, наклонилась, и на пошлости тротуара влажно блеснул черно-красный цветок – зловещий след болезни...

Она поднимает голову и идет дальше. В ее глазах безнадежность. За ее спиной – темная тень палача...

...Как отогнать его от слабой жертвы, каким заклинанием, проклятием, или мольбой отвести тяжелеющую руку?

– Белым цветком!

Как дьявол бежит от крестного знамения, символа любви – так злой палач нужды бежит от скромного весеннего цветка, символа человечности.

Белый цветок против черного. Братство против траура. Любовь против смерти...

...Вот вышла девушка в белом на блистающая весной улицы. В ее глазах – надежда. Она знает – жизнь непобедима.

Милые улицы, горячее солнце, улыбки, приветствия, шуточный торгъ во славу человеколюбия, звон тяжелеющей кружки, белый цветок въ петличках – здравствуйте!

Девушка в белом светло улыбается. Вот она на миг прислонила к стене корзину с цветами, устало и счастливо оглянулась кругом, и идет дальше.

На равнодушной пыли тротуара, какъ тень прекрасного воспоминания среда будней, остался белый цветок, хрупкий след братства...

Пессимист [36].

Сегодня.

А вот так-таки взял бы да и переписал целиком, без всякаго стыда.

Из Тургенева.

Жаль только под рукою книги нет...

А мы процитируем на память:

– Бедному мужику подкинули ребенка.

– Возьмемъ его за родного, говорить мужикъ бабе.

– Еще что-нибудь выдумай... Самим есть нечего. Возьмемъ лишний рот, на соль для похлебки не хватить.

Мужик почесал в затылке и ответил:

– А мы ее и не соленую.

.....

Истратьте же ассигнованный для собственной прихоти двугривенный на:

– Белую ромашку.

А.Смолянов [36].

НА ВЫСТАВКЕ.

Открывшаяся первая туберкулезная выставка пользуется громадным успехом среди учащихся и простонародия.

С особым вниманием и интересом рассматривают посетители нормальную и туберкулезную анатомию органов человеческого тела.

Нежный и чувствительный орган – легкие с постепенными изменениями под влиянием туберкулеза, легкие, напитанные пылью, никотином, алкоголем и т. д., особенно останавливают внимание посетителей. Коллекция препарированного легкого настолько богата, что дает полную картину болезни этого органа, начиная от заболевания и кончая неизлечимой формой туберкулеза.

С неменьшим интересом смотрятся экспонаты бактериологии туберкулеза.

Экспонаты этого отдела знакомят зрителя с образцами мокроты и способом ее исследования, разводкой туберкулезных микробов по способу Роберта Коха, с приготовлением туберкулина в жидком и сухом виде.

Для большей наглядности демонстрируются препараты морских свинок, зараженных туберкулезом, и мокрота чахоточного больного, которую показывают под микроскопом всем желающим.

Наибольший интерес посетители проявляют к экспонатам харьковского общества грамотности, детально рисующим жизнь колоний общества и способы лечения и предупреждения туберкулеза у детей колонистов.

На ряду с этими экспонатами большой интерес вызывают таблицы, рисующие результаты лечения туберкулеза в различных городах и государствах.

Превосходно подобрана коллекция русской и иностранной литературы о туберкулезе и способах его лечения.

Выставка посещается очень усердно и производит неизгладимое впечатление на посетителей.

Закрывается выставка 7 мая [36].

Программа «дня ромашки». Сегодня, 5 мая, с 9 час. утра начинается продажа цветка ромашки в пользу лиги борьбы с туберкулезом. Специальный комитет выработал следующую программу сегодняшнего дня. Днем назначен «детский

праздник» в саду коммерческого клуба въ 5 отделениях: детские игры под управлением д-ра Малышенко и г-жн Поворинской; детские пьесы под управлением Папанова; феерия – возрождение весны, шествие с цветами и т. д. Футбольный матч между командой «Феникс» и членами спортивного кружка «Гельферих-Саде» и публичные бесплатные лекция о туберкулезе – в Народном Доме, Пушкинской школе, на курсах для рабочих и в 1-й и 2-й школах общества грамотности. Вечером: большой концерт-дивертисмент в оперном театре а гулянье в саду коммерческого клуба. Труппой Кремлевского будут поставлены миниатюры: «Хирургия» Чехова и «Дом сумасшедших». Н.Н.Урванцевым будет поставлен живой синематограф. В саду в антрактах будут играть военный оркестр Тамбовского полка и хор балалаечников [36].

26 мая в 11 годин дня розпочалося свято «Білої Квітки» в Полтаві Похід почався від собору по Олександрівській вулиці. Участь в ньому узяли: велосіпедисти, де кілька автомобилів, продавці квітки і діти з дитячого захистку Дійшовши до пам'ятника «Слави» у Корпусному саду продавці розійшлися по місту. У святі взяли участь і товариства «Гурток» і «Баян». На вулицях зустрічались пари продавців в українському вбранні. Збірник «Біла квітка» і плакати українською мовою розходились жваво. Продаж квітки йшов не так жваво, як торік, бо день вибрано не зручний, крім того стояла спека. Зібрано 4,250 карб. [37]

В містечку Петриківка, Новомосковського повіту на Катеринославщині 6-го мая одбувся у нас „день білої квітки" заходами місцевої інтелігенції за приводом лікаря д. К-кого. Для ознайомлення селян з цією новою для них справою лікарь К-ий впорядив по різних кутках Петриківки читання для народу українською мовою, з чарівним ліхтарем. Читання були про сухоти та про «день білої квітки». Окрім того, скрізь в Петриківці та в сусідніх селах було порозліплювано плакати про цей день, а батюшки по церквах розказувала народові про цю справу. Але знайшлися темні, а може й злії люди, котрі стали сіяти серед народу всякі непевні чутки про цей «день»; дійшло до того, що казали, ніби «хто купить і понюхає біду квітку, той захворіє на сухоти», або „хто купить квітку, того не будуть ховати, або не будуть лічити в лікарні" – та інші всякі дурниці.

Та все-таки багато селян зрозуміло значіння цього «дня», і 6-го мая на майдані коло церкви зібралося повно людей. Самий «день» одбувся дуже урочисто, все місцеве духовенство (6 батюшок та 3 діякони) одправило на плацу молебінь, двоє батюшок сказали до людей промови; потім сказав по українському промову лікарь К-ий, з'ясувавши добре людям, скільки лиха робить ота страшна болість – сухоти, що боротись з нею треба усім гуртом, та про велику користь в цій боротьбі, яку приносить впорядження «днів білої квітки». Промовляли до народу і два земські

начальники, закликаючи людей не слухати вигадок про «білу квітку», а дивитись на цю справу прихильно. Після того почали продавати білу квітку (ромашку).

По школах були влаштовані для народу читання в чарівним лихтарем. Читали між иншим «Наймичку» та «Катерину» Шевченка. Під вечір на майдані почався концерт для народу. Співали два селянських хора (Петриківський та Прядівський), грав оркестр музики, зложений з місцевої інтелігенції, співали приїзжі аматори-артисти. Співали переважно українських пісень. Весь цей час на майдані продавали білу квітку. Продавало 25 дівчат та молодиць, між ними і селянські дівчата. Багато селян купувало квітку, кидаючи в карнавки, хто скільки міг. Всього за цей день зібрано 527 руб. 96 коп. Ці гроші дадуть змогу хоч трохи полекшити долю нещасних сухотних хворих. Окрім цього зараз у Петриківці засновується постійне товариство для боротьби в чахоткою.

Влаштування таких «днів білої квітки» дуже бажане скрізь у нас по селах, бо ця справа, окрім того, що розповсюджує серед нашого народу правдиві відомости про сухоти та дає хоч невелижку поки що допомогу хворим на сухоти, з'єднає також нашу сільську інтелігенцію з народом в спільній праці і дав людям розумну й корисну розвагу [38].

Подорож організаторів дня „Білої Квітки“. Сьогодні, 26 іюня, члени комітету по урядженню у Києві дня „Білої квітки“, під проводом проф. К.Г.Тритшеля, поїдуть в Пущу-Водицю оглядати санаторію товариства боротьби з туберкульозом. На користь цього товариства пішли гроші, зібрані в день „Білої квітки“. Трамвай з учасниками подорожі одійде від городської думи в 11 г. ранку. Після огляду санаторії організатори будуть обговорювати справу про урядження „Білої квітки“ в 1913 році [39].

У Херсоні відбувається цікава конкуренція на ґрунті добродійности між губернатором в дружиною та місцевим громадянством. Зімою антрепреньори української трупи Оршанов і Данченко хотіли улаштувати виставу на користь

голодних, але губернатор не дозволив, губернаторша саме тоді улаштувала лотерею на користь голодних. Тепер, як повідомляв «Речь», місцеве громадянство надумалось одкрити в Херсоні відділ всеросійської антисухотної ліги й улаштувати на користь сухотних й день «білої квітки», але губернатор і собі подав заяву в міністерство, щоб йому дозволили відкрити відділ ліги й улаштувати продаж квітки. Звичайно, міністерство задовольнило прохання губернатора, й 1 юня в Херсоні відбувся «губернаторський» день „білої квітки“, громадянство ж зосталось ні з чим [40].

В кінці 1911 року в Херсоні було відкрито відділення Всеросійської ліги для боротьби з туберкульозом, який очолив губернатор, барон Гревеніц. Перше свято білої квітки в Херсоні було проведене 29 червня 1912 року. Попередньо місто було розбите на 12 ділянок. Відповідальними розпорядниками кожної ділянки було обрано дуже шанованих в місті людей, таких як баронеса Анна Михайлівна Гревеніц, відомий міський лікар Михайло Іванович Гошкевич. Приблизно за тиждень до наміченого терміну добровольці-волонтери вийшли на вулиці міста з роз'ясненнями цілей і завдань свята, як уберегти себе від зараження хворобою. Місцеві газети, що видавались в Херсоні: «Херсонська Думка» і «ЮГ», розпочали всіляко популяризувати матеріали, які сприяли майбутньому успіху свята. Голова херсонського відділення ліги барон Гревеніц надав у розпорядження волонтерів свій автомобіль, який використовували для доставки квітів на ділянки. Рано вранці автомобіль, прикрашений білими квітами, проїхав по Суворівській вулиці – свято розпочалося. Рівно о 8 ранку «продавці з білими пов'язками на лівій руці, забезпечені запечатаними кружками і білими квітками, почали обходити призначені пункти, і торгівля «білою квіткою» закипіла», – повідомляли на наступний день херсонські газети. Люди, які віддавали свої гроші на боротьбу з туберкульозом були дуже активні, а тому торгівля «білою квіткою» 29 червня 1912 роки йшла дуже жваво. Вже о 12:00 були продані всі штучні квіти, і в спішному порядку символ

свята замінили живими польовими квітами. Багато херсонців жертвували по кілька разів різним збирачам і на грудях розміщували цілі букетики білих польових квітів. Трохи пізніше стала відома сума зібраних під час свята коштів – понад 13 тисяч карбованців. Мабуть, ще ніколи жоден з громадських зборів коштів в Херсоні не був таким вдалим. Майже не відрізнялися за сценарієм і збори, проведені в інших містах імперії. Можна лише додати, що завдяки діям активістів і з'явилися кошти, завдяки яким в 1912 році в країні було відкрито кілька туберкульозних санаторіїв у цілому на 1000 ліжок. Згодом проведення свята білої квітки стало доброю традицією, завдяки якій туберкульозні хворі знайшли свій шанс на життя. Дякуємо Віктора Хміля за матеріали, які надихнули на написання цього посту [41].

У Полтаві Товариство боротьби з туберкульозом видавало альманах «Біла квітка»

Більше ста років тому в Полтаві було засновано Товариство боротьби з туберкульозом. У 1912 році Товариство видало альманах «Біла квітка», що друкувався в електричній типографії приятеля Панаса Мирного, культурного діяча, видавця Григорія Маркевича.

У передмові голова Товариства Г.Даньковський зазначав, що «щоб краще досягнути до розуму і серця людського, Полтавське Товариство боротьби з туберкульозом випускає свої видання також і мовою українською, місцевою».

Він же визначив і мету видання: «Товариство має на увазі викликати більший інтерес до боротьби з туберкульозом, поширити знання про його; а разом надіється зібрати й грошей від продажу сього збірничка».

Панас Мирний допомагав добровільному товариству, брав участь у створенні збірника. Тут надруковано його вірш «День білої квітки». Панас Якович залучив до участі в збірнику й Михайла Коцюбинського, який надіслав оповідання «Хвала життю».

Остання сторінка альманаху «Біла квітка» містить гасла: «З туберкульозом треба боротися гуртом, громадою», «Від сухотів можна встерегтися!», «Від сухотів можна

вилічитися!». Є на цій сторінці й короткі поради “Як уберегтися від сухотів (чахотки) і як від неї вилічитися” [42].

РОЗДІЛ 1. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1913 РОЦІ

Київське товариство боротьби з сухотами звернулося до п. начальника краю з проханням про дозвіл урядити у Києві і на Київщині 20 квітня день „Білої квітки" на користь слабих туберкульозом [1].

Начальник краю дозволив товариству боротьби з сухотами упорядити день «білої квітки» в Києві, але не раніш 2 мая [2].

Київський губернатор не дозволив бердичівському одділові „ліги боротьби з сухотами“ упорядити, як торік, у Бердичеві „день білої квітки" [3].

Одбулася перша нарада предсідателів комітету по упорядженню у Києві дня «Білої квітки» на користь хворих на сухоти. День «Білої квітки» одбудеться в маї місяці [4].

День «Білої квітки» у Києві одбудеться 21 мая [5].

Як у нас повідомлялось, день „Білої квітки" одбудеться у Києві 21 мая. До організаторів вже звертається багато особ, що бажають продавати „білу квітку" [6].

Товариству боротьби з сухотами дозволено урядити збор грошей крім Києва і в повітових городах Київщини [7].

Цими днями члени правління київського товариства для боротьби з сухотами і представники районних комітетів дня „білої квітки" виїздять у Пущу-Водицю для огляду санаторії для сухотних. Разом з цим в санаторії одбудеться засідання в справі організації дня „білої квітки".

Вчора з Парижу і Швеції у Київ прибуло 600.000 білих квіток [8].

Сьогодні в 8 годин вечора в київській городській думі одбудеться засідання організаторів дня «Білої квітки» [9].

Уманському одділові всеросійської ліги боротьби з сухотами адміністрація не дала дозволу упорядити в Умані одноденне зібрання жертв на сухотних [9].

Организованный Вольским отделом лиги борьбы с туберкулезом день 25 апреля по продаже цветка дал 1124 р., – немного менее, чем в 1912 году.

И в этот день сумел отличиться известный г. Дублянский, председатель «союза русского народа», говорит «Саратовский Листок». Продавщица предложила ему купить цветок. Произошел приблизительно такой разговор:

– Вы русская и православная?

– Да.

– Как же вы допускаете такое кощунство, что носите красный крест и продаете цветы? Ведь, это жидовство! Это революционеры выдумали! 25 губернаторов в своих губерниях запретили продажу цветка. Она не одобрена ни одним из высших иерархов. Какъ вам не стыдно?!

Продавщица, встречавшая от публики внимательное в любезное отношение, недоумевающе смотрит на Дублянского и спешит скорее отойти.

Но, наконец, и г. Дублянский нашел достойного противника, который за оскорбительное отношение попросил полицейского чина пригласить Дублянского в полицию и составить протокол. Многие интересуются, чем-то это кончится [10].

Уполномоченными организационного комитета по устройству дня белой ромашки в Сумах послано заявление в правление всероссийской лиги для борьбы с туберкулезом об ускорении утверждения сумского отдела лиги.

Вместе с тем местный комитет предполагает устроить 19 мая в Сумах «день ромашки» и просить у правления лиги выслать заимообразно 300 кружек и 75.000 цветков ромашки, а также значительное количество брошюр и плакатов [10].

День ромашки.

Белый цветок.

Символ спасения дня пораженных мировой болезнью – туберкулезом.

Символь надежды на избавление от медленной, мучительной агонии.

И этот символ вчера красовался у всех и везде.

Покушали его охотно, радостно с уверенностью, что небольшая лепта каждого составит большую сумму и она даст возможность харьковскому отделу лиги борьбы с туберкулезом выполнить свою высшую, гуманную идею постройки санатория.

Белый цветок покупали все. И богато разодетая дама, и важный чиновник, и плохо, даже бедно одетые женщины, и мелкий чиновникъ, и дети.

Все несли посильную лепту.

Несли с радостным чувством желания помочь страждущему человечеству.

Без различия національности.

Без различия вероисповедания.

Исполняли великую заповедь – любви к ближнему.

518 кружок наполнялись медью, серебром, золотом, кредитками.

В одной кружке, говорят, будет что-то около 1000 руб., почти одними кредитками.

Ваньки, экипажи, автомобили разъезжали по городу разукрашенные цветами ромашки.

Уличные мальчишки и те важно разгуливали с белыми цветами.

Накануне по почину В. П. Лабунской и И.И.Вильги въ городском Версале ужинающая публика собрала крупную сумму.

Вечером в садах и театрах гуляющая публика была украшена белым цветком.

Сад Тиволи и приказчиков отчислили 5%.

Все жертвовали, кто сколько мог.

Синематографы сняли день ромашки и вчера же некоторые демонстрировали картину – день ромашки в Харькове.

В.Г-ий [10].

Позавчора у помешканні кийівської городської думи, під проводом проф. К.Г.Тритшеля, одбулося засідання представників комітетів. Було доложено, що збор грошей 21 мая буде одбуватися з 7 год. ранку до 10 год. вечора. Профессор К.Г.Тритшель заявив зборам, що на кошти дня „Білої квітки“ в санаторії будується

барак, який закінчать у цьому сезоні. На засіданні ухвалено пропозицію Ф.С.Бурчака про те, щоб день „Білої квітки“ носив характер святкового. Вирішено організувати комітет, якому доручить декоративну частину дня і урядити розваги. Вирішено відкрити запис збірщиків [11].

Правління ліги по боротьбі з туберкульозом звернулося до начальника краю з проханням дозволити день „Білої квітки“ у Бердичеві і Казятині [12].

У Харькові з великим успіхом пройшов день „Білої квітки“. Гадають, що зібрано до 18 тисяч карб. [12].

Вчора, 9 мая, в університетському бараківі київської Олександрійської лікарні закінчився огляд хворих-сухотних, що бажають куруватись в санаторії київського товариства для боротьби з сухотами в Пуці-Водиці. Хворих явилось всього до 400 душ.

Прийом в санаторію був повний драматизму. Десятки хворих благають лікарів прийняти їх в санаторію, але для цього не вистачає там місця [13].

У Тирасполі, на Херсонщині, день «Білої квітки» дав 1.375 карб.[13].

У Житомері заборонено впорядити день „Білої квітки“. Наслідком цього має закритись амбулаторія для сухотних. Княгиня Шаховська, що стоїть на чолі амбулаторії, має особисто клопотатись у Петербурзі про дозвіл на день квітки [13].

У місті Кременці, на Волині, адміністрація заборонила впорядити день «білої квітки» [14].

Сьогодні, 12 травня, о 8 год. вечора, в городській думі одбудеться зібрання председателів районних комітетів по урядженню у Києві дня „білої квітки" [14].

Позавчора, 12 травня, ввечері у думі одбулися збори председателів районних комітетів по урядженню у Києві 21 мая дня „Білої квітки“. Зібрання одкрив голова київського товариства для боротьби з сухотами проф. К.Г.Трїтшель. Першою обворювалась справа про організацію зборщиків грошей.

Зібрання зробило постанову звернутись до учнів вищих шкіл Києва з закликом, щоб вони брали участь в урядженню дня „Білої квітки". Що ж торкається учнів середніх шкіл, зібрання вирішило брати за зборщиків учнів, але за дозволом їх начальства. Далі на зібранні вирішено прохати правління клубів, банків, театрів, кінематографів дозволити 21 мая збирати в них гроші; постановлено звернутись до чернігівського губернатора за дозволом зробити збор грошей у Слободках; прохати залізнодорожню адміністрацію дозволити збирати гроші на вокзалах і в поїздах між Києвом, Бояркою і Дарницею; прохати трамвайне і пароходне товариства щоб зборщикам можна було їздити безплатно в трамваях і на пароходах і звернутися до начальників урядових інституцій з проханням про дозвіл поставити там кухлики. Потім вирішено, щоб нарукавні повязки у цьому році були зелені. Видачу кухликів вирішено зробити 20 мая.

Вирішено звернутись до газет з проханням опублікувати часи прийомів у председателів.

Вирішено в день „Білої квітки" урядити б лекцій на теми про боротьбу з сухотами: в школі ім. Грушевського, ім. Жуковського, ім. Гоголя, ім. Терещенка, в Володимирській школі, в контрактному домі і в лукіянівському народньому домі [15].

Години щоденних прийомів у председателів районних комітетів такі: 1 район – председательница А.В.Жекуліна, прийом у А.С.Кособудської (Володимирська, 34, кв. 1) від 10 – 12 і 4 – 7 год.; 2 район К.Г.Тритшель (Тарасівська, 5) від 10 – 11 і 4 – 6 год.; 3 район: Н.Д.Мукалов (Інститутська, 5) від 4 – 6 год.; 4 і 5 райони: Ф.С.Бурчак, прийом у С.М.Бобровникової (Воскресенський проулок, № 3, кв. 1) від 4 – 6 год.; 6 район: А.С.Дараган (Куринівка, Троїцько Кирилівська, 6) від 5 – 7 год; 7 район: Я.М.Аренков (Московська, 5) від 5 – 7 год.; 8 район Н.І.Цигульський (В.Дорогожицька, канцелярія зем ської фершалської школи) від 6 – 7 год.; 9 район: Є.А.Букреева (Микольсько-Ботанична, 4) від 11 – 1 і 4 – 6 год.; 11 район;

І.А.Пироженко (Мар.-Благовіщенська, 106); 12 район. А.В.Берестовський (Терещенківська, 19) від 11 – 12 і 5 – 7 год.; 13 район: Є.К.Лукаевич (Васильківська, 100) від 4 – 6 год; 14 район: д. Маркусов (Деміївка) від 10 – 12 і 5 – 7 год.

Заряджати підрахунками зібраних грошей вирішено запросити А.А.Мікуліна. Підрахунок збору дня „Білої квітки“ будуть робити щотчики київської контори державного банку. Секретарські обов'язки дня „Білої квітки" доручено головному лікарю санаторії в Пуці Водиці Б.А.Блізинському [16].

Житомирський одділ всеросійської ліги по боротьбі з сухотами мав цього літа розпочати будівлю санаторії для сухотних. Волинське земство дало на цю мету 10,000 карб, допомоги. Крім того, продаж «білої квітки» за два останні роки дав теж більше 10 тисяч карб. Місто (Житомир) дало під санаторію скілька десятин землі і т. инш. Лишалось тільки в цьому році впорядити день „білої квітки" і тоді вже розпочати будівлю санаторії. Район діяльності ліги в цьому році було поширено й на повітові міста. Коли ж все було готове, цеб то виписано квітки, кухлі і т. инш. і загалом витрачено до 1000 карб., то виявилось, що волинська адміністрація не дає дозволу на упорядкування дня „білої квітки". Вища крайова адміністрація теж не дала цього дозволу. Тепер голова житомирського одділу ліги по боротьбі з сухотами княгиня Шаховська звернулась до міністра внутрішніх справ з проханням за дозволом [16].

Позавчора одбулося засідання лікарської комісії по прийому хворих в санаторію для сухотних в Пуці Водиці, яку содержує київське т-во для боротьби з сухотами. В склад комісії входили проф. К. Г. Тритшель, Ф, Г. Яновський та д.д. Б. А. Блізинський, С. Ф. Тартаковський і Є. Л. Скловський. Комісія оглядала хворих в університетському бараківі, в Олександрівській лікарні 28 априля, 5 і 9 мая. Всього оглянуто 400 хворих з них вирішено прийняти 93 душі. З цього числа безплатних прийнято 36, полуплатних 36 і платних 21 [16].

Незадоволено прохання бердичівського одділу ліги боротьби з сухотами про дозвіл урядити 22 мая в Бердичеві і Казятині день „Білої квітки" [17].

Начальник краю оповістив київського губернатора про дозвіл київському т-ву для боротьби з сухотами урядити день „Білої квітки" тільки у Києві. Нові товариства. Губернське по справам про товариства присутствіє зареєструвало на останьому засіданні статuti: ходорківського товариства взаємної допомоги, товариства взаємної допомоги слугащих в комерційних і промислових інституціях м. Фастова, статут позичково ошадної каси слугащих в уманському повітовому земстві і таращанського ремісницького товариства взаємної допомоги [17].

Завтра, 20 травня, в районних комітетах будуть видавати карнавки і квітки для зборщиків грошей [18].

Сьогодні, 21 травня, київське товариство для боротьби з сухотами уряджає у Києві день „білої квітки". Увесь збор грошей дня „білої квітки" піде на урядження постійної санаторії у Пуці Водиці.

Продаж „білої квітки" почнеться у Києві о 7 год. ранку. Збор грошей буде зроблено по всьому місті, на вулицях, садах, в театрах, банках, магазинах і инш.

В урядових інституціях і на фабриках буде виставлено карнавки.

Зборщиків у Києві біля 2,000 душ. Кожна пара зборщиків має блідо-зелені нарукавні перевязі з печатю і написом „Киевское общество для борьбы с чахоткою".

Ревизори і члени комітетів будуть носити білі перевязі з зеленою печатю. Усі зборщики грошей мають посвідчення на право збирати гроші.

Увесь Київ, за винятком передмість поділено на 14 районних комітетів.

В склад місцевих комітетів запрошено не менше 3 членів комітетів і 2 ревизорів.

В склад зборщиків грошей запрошено особ, яких особисто знають пред'сідателі комітетів, чи які мають рекомендації.

Сьогодні зборщики грошей, які одержали вчора у комітетах карнавки і квітки займуть свої місця з 7 год. ранку.

Центральний комітет, у якому будуть приймати гроші, буде уміщатись у залі зібрань городської думи.

Засідання центрального комітету представників районів в думі буде тягнутись до ночі.

Збор грошей на вулицях буде одбуватись до вечора.

В 12 годин ночі усі карнавки буде здано у київську городську думу. Начальник залізнодорожного жандармського одділу дозволив організаторам дня „Білої квітки" збирати гроші на станції „Київ I" і в залізнодорожніх колоніях, але без права заходити у службові помешкання [19].

По відомостям київського товариства для боротьби з сухотами, у Києві що-року помірає від сухот від 600 до 1,000 душ. Всього слабих у Києві на сухоти більше 1,000. На Київщині також расповсюджуються сухоти у селах. Заразу заносять селяне, що працюють у городах [19].

Діяльність санаторії для сухотних у Пущі-Водиці. Тепер складено справоздання про діяльність санаторії київського товариства для боротьби з сухотами за 1913 р. Що-року число хворих на сухоти, які бажали вступити в санаторію, побільшується, і де вказало товариству на необхідність урядити постійну санаторію. Досі перешкодою до цього було те, що не було грошей. За винятком субсидії города 2,500 карб, у рік і земства 1,000 карб, і 8,000 на будівлю, усі гроші добувались урядженням лотарей і вистав. Гроші ці не великі і санаторію зачиняли раніш строка. Тепер же день „Білої квітки" змінив це становище. У 1911 році у день „Білої квітки" було зібрано 22,305 карб. 13 коп.; в 1912 р. було зібрано 31,800 карб. Гроші ці товариство вирішило використати на будівлі постійної зимової санаторії. Крім того, город вирішив віддати капітал Василевського 110,000 карб, (на будівлю 55,000 і на содержування 55,000 карб.).

Тепер т-во розробило проект нової зимової санаторії. Будівлю почнуть в цьому році в-осени. Одночасно у Києві товариство підшукує тепер дім під безплатну санаторію для туберкулезних. Крім того, тепер товариство збудувало новий літній барак на 24 ліжка. Одкривають барак у першій половині іюня. В 1912 р. санаторія товариства функціонувала з 18-го мая по 25-е августа [19].

Київське товариство для боротьби з сухотами вирішило заснувати у Києві музей. Тепер т-во купило у Москві і перевезло у Київ для музею 35 великих картограм у фарбах. Між картограмами є „Туберкулез и тюрьма“, „Туберкулез и алкоголь“, „Смертность в армии“ і инш. Крім того, в музей виписано картини для чарівного лихтаря. Тепер для музею збирають патолого-анатомичні препарати [19].

Сьогодні, 21 травня, в Києві день Білої квітки.

День милосердя до жертв страшної хвороби – сухотів.

Хто з нас, дужих, або таких, що вважають себе за дужих, забезпечений проти цього могутнього ворога?

Та нас, людей «культурних», в умовах нашого життя, більш або менш гігієнічного, більш або менш ситого, цей ворог може спіткати тільки випадком.

А єсть люде, самою долею засужені на те, щоб бути жертвами сухотів.

Їх багато. Сотні тисяч або й мільйони.

Це міська біднота, робітники багатьох фахів, селяне-хлібороби.

І діти. Багато, багато дітей, що не бачуть сонця, дихають отруєним повітрям, ніколи досхочу не наїдаються.

Сухоти – один з супутників сучасного несправедливого соціального ладу. Щоб побороти супутника, треба перше побороти того керманича, що веде його за собою.

На повну перемогу в боротьбі з сухотами сучасна людскість отже не може рахувати. Це – гідра, в якої нарастають все нові голови в міру того, як одрубуються старі.

Але це не оправдання для байдужосте, для сердечної чорствости.

Робім, що можемо, що в наших силах.

Коли вирвемо хоч сто, хоч десять засуджених з кіхтів страшної хвороби —це теж буде великий наслідок.

Бо статистика-статистикою, а людина-людиною. І кожне окреме людське життя – великий, коштовний скарб.

Вже третій рік у Києві відбуваються дні білої квітки.

Кожного разу громадянство щиро відгукалось на заклик до жертв.

Вже зроблено багато доброго на гроші, зібрані в дні білої квітки.

Одкрито санаторію, амбулаторії. Хорим допомагають порадою й ділом.

Не жалуймо ж і сьогодні тих наших копійок чи карбованців, що зібрані до купи послужать на велике діло боротьби з сухотами.

Дайте – і повернеться вам сторицею.

Nov. [19].

Підготовча робота – видача карнавок і наради у комітетах закінчились в Києві 20-го мая пізно вночі. Перша пара зборщиків прибула у думу з повною карнавкою грошей в 8 год. ранку. У думі зібрались члени центрального комітету: К.Г.Трітшель, А.А.Мікулін і Б.А.Близинський.

В 10 год. ранку прибули члени комітетів. З 10 год. в городській управі видавали карнавки. Всього видано було 700 карнавок і 300 лишилось в запасі. До 12 годин дня у комітет було здано 75 карнавок. З 12 годин і до вечора зала думи повна була зборщиків. Всього білих квіток було заготовлено 800.000.

Сьогодні у городській управі з 6 годин вечора почнеться підрахунок зібраних грошей. Рахунок будуть робити щотчики державного банку і члени комітетів [20].

26 мая в Кам'янці одбудеться день „Білої квітки“, організований товариством по боротьбі з сухотами. Дні „білої квітки" дозволено подільським губернатором ще в м. Немирові, в Проскурові, Пісчанці, Чечельнику, Бершаді і Кривім Озері [20].

В Миколаїві день „Білої квітки", на користь сухотних, дав 8,400 карб, прибутку [21].

В Смілі (на Київщині) день „Білої квітки" дав 1.964 карб., більше торішнього на 530 карб. [21].

В Сумах день „Білої квітки" дозволено з умовою, щоб гроші, зібрані в Сумах, не йшли на користь центрального правління ліги по боротьбі з сухотами; продаж квітки дозволено було тільки до 8 год. Вечора [21].

День «Білої квітки» дав у Київ 21.021 карб. [21].

28-го травня відбувся й в Сумах „день білої квітки". Упорядники дбали як найбільше про те, аби справити свято як найгучніш, як найроскішніш. Мета організаційного комітету дня білої квітки – притягти людність з передмість – має рацію, жаль тільки, що комітет не подбав, аби та людність знала, на що треба купувати цю квітку.

Видана відозва до громадянства з закликом жертвувати на боротьбу з сухотами була складена сухою, якоюсь офіційною російською мовою, котра не робила жадного вражіння на зденаціоналізовану людність центра. Видати ж відозву українською мовою, котрою говорить більшість сумської людности, нікому з організаторів не спало й на думку.

На одному засіданні організаційного комітету було запропоновано послати пару волів з возом, але чомусь ця думка не здійснилася.

У всякім разі працювала сумська інтелігенція не за страх, а за совість, й праця її не пропала даремне.

Тепер Суми мають вже свій власний відділ „Ліги боротьби з туберкулезом" й сумчане думками вже переносяться в ті часи, коли поставлять санаторій, або лікарню для сухотних.

Зібрано було цього року трохи менше проти торішнього – 4.005 карб. 26 коп. в карнавках, та жертв, мабуть, буде не менше 600 карб.

Пересічно на душу прийдеться 11—12 коп. [22].

В Проскурові день «білої квітки» дав 1.506 карб., на 350 карб. менше торішнього [23].

День білої квітки у Полтаві, що відбувся 31 мая, дав 3.373 карб. збору. Кожна карнавка дала коло 25 карбованців [24].

В четверг, 6 червня, у Варшаві відбувся день білої квітки на користь жидівського товариства „Бріюс" за допомоги сухотним. Ніхто з поляків не брав квіток, а коли де хто необачний і купував, то, довідавшись, що гроші ці йдуть на користь жидівського товариства, викидав квітку, щоб свої ж знайомі, сусіди-поляки, не бачили, що він, купивши квітку, допоміг цим жидівському товариству, яке пеклується про сухотників [25].

Можна сподіватись, що на співробітників „Кієвлянина" колись нападе таки справжня падучка од тої лютої, з якою вони дихають на всяке проявлення українського життя.

Вигадки, брехні, доноси... нічим не гребує „Кієвлянинова" рать, не спиняється навіть перед тим, що часом буває примушена свого власного носа втокмачить в мерзоту власну ж...

От і тепер. В 162 числі „Кієвлянин" пише величезну критику на відозву до полтавців на українській мові, в день білої квітки. Славнозвісний землячок Щ. в кожному слові української відозви добачає безглуздість, жарти, насміхання над простим українським населенням Полтавщини.

Читаючи цю „критику", читач ні за що не додумається до тої „хитрої механіки", якої підпустив тут „землячок" Щ..., а механіка дуже проста. Відозва, яку критикує Щ., на яку так люто дихає, і яку ставить незмірно низче російської, є не що інше, як переклад відозви на російській мові .

Ви думаєте, що „землячок" цього не знав? Де там! Він добре знав це, але треба ж як небудь знищить ненависне українство, довести, що українці навіть відозви написати не вміють, а раз треба... брешти, наклепувати, пиши доноси, твори всяку мерзоту, на яку тільки здатен. Мовляв, історія колись належно оцінить таке „усердіє".

Ми вже зовсім не зупиняємось на такій, нічим не підтверженій заяві, що українці „запускають ежегодно свою руку вть скромную кружку народных пожертвованій“.

Можем сказати, що у всякому разі не „Кієвлянинові" бути тут суддею [26].

20-го мая у Хабаровську відбувся день білої квітки, на користь хворих на сухоти. В збиранні жертв приймали участь артистки і артисти української труппи Кармелюк-Каменського.

У 10 годині ранку процесія усіх зборщиків вирушила з двору городського будинка. Попереду процесії їхав вершник я білим прапором у руці, зодягнутий у запорожську одіж. Посеред процесії поважно виступали воли, запряжені в віз, що був прибраний плахтами квітками. Кругом воза їхали вершники, зодягнуті „запорожцями", воли поганяв чумак, а на возі сиділи артистки в українській одіжі.

Ця картина зробила приємне вражіння на публіку, а фотографи на перебії здймали картки з цієї картини.

Вечером у театрі йшла вистава „Хатня революція". 10 відсотків з неї було призначено на користь „Ліги боротьби з сухотами".

Місцева преса дуже прихильно одзначила такий виступ труппи у громадському ділі.

Усього було зібрано грошей 4,792 карбованці [27].

День „Срібної зірки“. Недавно відбулись в думському залі перші організаційні збори організаторів дня «Срібної зірки» на користь т-ва негайної медичної заповоги. Головою центрального комітету організації дня вибрано п. Дьякова, помішниками голови – дд. С.Бурчака й К.Е.Вагнера, секретарем – д-ра А.А.Гекера. Ухвалено день „зірки б призначити 24 сентября і зборщикам роздати 1.200 карнавок. Комітет має прохати студентів ун-ту, політехніки, комерційного інст-та, вищих жіночих курсів і інших шкіл взяти участь в збиранні грошей. Емблем дня мають замовити 1.000.000. Для того, щоб гроші збірались по всьому місту, ухвалено просити театри, кінематографи, торговельно-промислові заклади й т. д. дозволити зборщикам збирати

в їх гроші і, крім того, призначити певну частину свого заробітку за 24 вересня на користь т-ва нехайної заемоги. За скілька днів до 24 септєбря мають прочитати скілька лекцій про день „Срібної зірки“. В день „зірки“ мають урядити гуляння, музики й т. инш. На виставці в відділі т-ва нехайної заемоги мають вивісити відозву до громадянства. До учаси в ц. к. запрохано багато відомих громадських діячів, що брали учасць і в збіранны грошей в день „Білої квітки“, так само й гласних київської думи [28].

В Одесі засновують амбулаторію для туберкульозних на кошти, зібрані в день «Білої квітки» [29].

1914 рік.

Во имя жизни.

Чехов говорил, что за дверью каждого счастливого дома должен стоять человек с молоточком и время от времени стуком в дверь напоминать счастливым о несчастных, сытым – о голодных, здоровым – о больных.

Читатель, я стучусь в ваше сердце. Я хочу, чтобы сегодня оно видело и слышало больше, чем всегда. У сердца есть свои глаза – пусть они сегодня откроются на жуткую картину человеческого горя. У сердца есть свой особенный слух, – пусть он сегодня внимательнее прислушается к мольбам и стонам наших ближних.

Выйдите на улицу – вас зовет день ромашки, жуткий и радостный день борьбы со смертью. Жуткий потому, что чахотка еще очень сильна и с каждым днем, с каждым часом вырывает новые жертвы. А радостный потому, что ей объявлена война, что в воздухе уже развевается ваше боевое знамя и с каждым днем, с каждым часом растет и крепнет наша славная боевая армия.

* * *

Однажды, в день ромашки, я наблюдал такую сцену. В центре города, около входа въ сквер, торговал отряд молодежи; они работали самоотверженно, эти курсистки и студенты держались на посту почти безсменно, с утра до позднего вечера, и к концу

дня едва стояли на ногах, но улыбки не исчезали с их лиц и глаза сияли. А в нескольких шагах от них, на скамейке сквера, почти также весь день сидел больной чахоткой старик, которому оставалось жить не больше месяца, и не отрывал взгляда от этой молодежи: он прямо любовался ее работой и слезы радости текли по его морщинистым щекам. Надо было видеть, как он, задыхаясь от кашля и от волнения, радовался каждой их удаче и смеялся, как ребенок! Так, вероятно, смотрит старый командир, умирающий на поле битвы и не отрывающий взгляда от горсточки храбрецов, продолжающих битву.

И когда за ним пришли – он не хотел уходить, тогда его взяли под руки и повели. Он пошел, по каждую минуту оглядываясь назад. Слезы мешали ему смотреть, но глаза сияли, и весь он был такой просветленный и трогательный. Не знаю, был-ли он религиозным, – если да, то, наверное, в эту ночь он горячо молился об этой веселой молодежи.

День ромашки – это молитва перед лицом жизни. Это праздник солнца, весны, возрождения, праздник борьбы за жизнь и во имя жизни. Не даром он устраивается весною и не даром в его авангарде идет молодежь. Кому-же и быть в авангарде, как не этим милым девушкам с отзывчивой душой и не этим юношам, готовым сегодня позабыть обо всем, кроме ромашки! Мы от всего сердца приветствуем всех деятельных партизан нашей прекрасной войны, но мы не можем допустить, чтобы они были одиноки.

Нет, пусть каждый из нас станет их сообщником и единомышленником – пусть в Харькове не будет сегодня ни одного человека, который не имел-бы на себе цветка ромашки. Сегодня все должны быть друзьями, а эмблемой дружбы и единения да явится цветок ромашки. Сегодня грешно говорить о тех или иных партиях, о разнице в убеждениях, сводить счеты и спорить, – сольемся в одном желании, в одном порыве.

Во имя жизни и любви к ней, во имя права каждого на жизнь и счастье – будем охотно покупать ромашку и будем думать, что это не искусственный цветок, а живой. В самом деле, разве мы не передали ему теплоту нашего сердца и разве он не благоухает ароматом нашей душевной весны, нашей чистоты и нежности?

Подарим же сегодняшний день цветку ромашки – будем сегодня добрыми и щедрыми – во имя радости бытия, во имя солнца, голубого неба, цветущих садов, молодых сияющих глаз... Во имя лучших и нежнейших движений нашего сердца, отягощенного порою чувствами недобрыми, но умеющего быть таким отзывчивым и чутким и моментами возносящего нас на такие высоты духа, где все мы – только братья, связанные единой светлой силой, имя которой – Любовь.

Г.Вяткин [30].

Праздник белаго цветка.

Подул теплый ветерок.

Запахло весной.

Солнышко засверкало ярче.

Стаял с земли зимний покров, пробилась первая травка и потянулась навстречу к лучам солнышка.

На деревьях появились первые почки.

Прошло короткое время и засияла всюду новая жизнь, и крепнет и развивается она с каждым часом, вбирая в себя соки земли и лучи теплого весеннего солнца.

Защебетали на сотни голосов птицы, славя пробуждение природы.

Повеселели люди, радостно стало им на душе: живительное солнышко родило в них новые силы на борьбу с тяжелой жизнью.

Сгладились угрюмые зимние морщины с усталых лиц и сменились улыбкой надежды.

Но тяжелым диссонансом ворвались стоны, непрерывный кашель, плач и рыданье.

Это стонали от боли туберкулезные больные.

Это кашляли, надрываясь и обливаясь кровью чахоточные.

Им весна не принесла радости.

Вместо улыбки весны на их бледных, впалых щеках резче вырисовался зловещий чахоточный румянец и лихорадочно засверкали глаза.

Холодным потом обливались они, дрожа и трясясь от лихорадки.

И не согреть их весеннему солнцу.

Плач и рыдания неслись из многих тысяч грудей обездоленных смертью любимого сына, отца, матери, брошенных на волю, судьбы вдов и сирот.

Мир наполпился стенаньем.

Природа не устояла, сжалилась и послала всем несчастным и обездоленным белый цветок.

Чуткие люди собрали белую ромашку и понесли ее по городам и деревням.

И каждый понял смысл, скрытый в скромном цветке.

И каждый понес на помощь страдающему брату своему что мог.

И создалась своевременная помощь заболевшим и организовалась поддержка угрожаемым.

С каждым годом меньше становилось стонов и рыданий, а улыбка весны не омрачалась холодом смерти.

И люди праздновали каждый годъ день белого цветка.

И. Ф. [30].

К сегодняшнему празднику "белой ромашки".

Белая ромашка...

Маленький, скромный цветок призван сегодня совершить великое дело. Он призван бороться с лютейшим бичем человечества – злой чахоткой, с той болезнью, которая губит больше людей, чем все острые заразные болезни, вместе взятые, которая вырывает у народа больше жизней, чем самые кровопролитные войны.

Белая ромашка...

Сегодня на улице нашего города дружно выступить юная рать для борьбы с чахоткой. Знаменем ее будет этот беленький цветок, на котором могут быть начертаны слова «сим победиши», ибо этим цветком человек не раз уж побеждал чахотку.

Белая ромашка...

В маленькой культурной Дании она получила боевое крещение для борьбы с чахоткой, обошла быстро всю Европу, перешла за океан, в Америку, поздно-поздно пришла в нашу родину и еще позже к нам в Харьков.

И в сегодняшний день этот символический цветок в третий раз призывается на помощь нашему отделу Всероссийской Лиги для борьбы с туберкулезом.

Белая ромашка...

Маленький незатейливый цветочек полей в лугов, сколько горя, горя чахотки он облегчил, сколько слез он осушил. На деньги, собранные в предыдущие 2 года, у нас открыты: лечебница для приходящих больных, где получило совет и помощь около 3000 туберкулезных, и санаторий, где ежедневно свыше 50 больных дышать чистым воздухом – этим делительным бальзамом чахоточных и обильной пищей укрепляют свой организм для борьбы с поразившим его недугом.

Будьте-же внимательны сегодня к белой ромашке!

Д-р М.И.Лифшиц [30]

Письмо больных.

М. г., г. редактор! Позвольте через посредство вашей газеты выразить нашу признательность харьковскому отделу лиги для борьбы с туберкулезом за тот уход и удобства, которыми мы пользуемся в санитарии лиги.

Надеемся, что наше письмо побудит харьковского обывателя, уставшего от дней и отчетов благотворительных обществ, теплее отнестись к дню белого цветка и вспомнить об энергии, проявленной лигой за годы своего существования, благодаря

которой Харьков имеет амбулаторию и санаторий для туберкулезных больных обслуживающие главным образом несостоятельные слои населения. Однако, нужно заметить, что санаторий нуждается еще во многих улучшениях, которые не могут быть выполнены за недостатком средств, да и количество кроватей (45) мало по сравнению с потребностью в санаторном лечении среди жителей Харькова, которым недоступны крымские и заграничные санатории.

Мы твердо верим в то, что наше письмо найдет отклик в сердцах обывателей и поможет лиге расширить и довести до конца начатое ею дело.

Следует 35 подписей [30].

Сегодня покупайте ромашку!

Весь сбор пойдет в пользу Харьковского отдела Всероссийской Лиги для борьбы с туберкулезом.

За деньги, вырученные от продажи ромашки в 1912 и 1913 г.г., было оказано 23.992 бесплатных медицинских пособия в амбулаторной лечебнице и оборудована санатория стоимостью 60.000 рублей. Ромашка продается по всему городу.

В университетском саду будет играть оркестр военной музыки, от 4 – 6 часов состоятся детские игры под руководством В.В.Поворинской.

На площадке Гельферих-Саде состоится футбольный матч в 6 часов вечера между клубами «Велосипедно Спортивном» и «Саде-футбол клубом», а перед матчем на площадке в 5 ½ часов будет играть заводской товариства Гельферих-Саде балалаечный оркестр под управлением господина Комаренко.

Комитет дня ромашки заседает в помещении Съезда Горнопромышленников весь день. Комитет приглашает всех сочувствующих пожаловать в 1 час дня.

Почетная председательница Ю.А.Гиршман. Председательница М.И.Вильга.

Таким чином, ми бачимо, що боротьба з туберкулезом в 1913 році була надзвичайно масштабною, дієвою, всеосяжною та наступальною.

РОЗДІЛ 5. ВІДЛУННЯ ДНЯ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1925 РОЦІ

Відлуння дня «білої квітки» в Радянській Україні в 1925 році було дуже сильним. Газети розповідали про ці дні в царській Росії та розповідали про боротьбу із туберкульозом в цьому році.

Война туберкулезу (Чернігів).

Болезнь, которая приняла в царской России небывалые размеры; болезнь, более губительная по количеству своих жертв, чей какая-либо другая; ежегодно вырывающая из рядов трудящихся сотни тысяч людей, – эта болезнь – туберкулез досталась нам в наследие от капиталистического прошлого.

Мы знаем, что туберкулез свил себе гнездо, главным образом, среди трудящихся, что он гнездится в рабочем жилище, поражая рабочего, истомленного непосильным трудом и живущего в нездоровых условиях, поражая селянина, который трудился всю свою жизнь на помещика.

И поэтому, никакая серьезная борьба с туберкулезом не могла производиться в условиях царской, капиталистической России, потому что всякая борьба была бесполезна, пока оставались в силе условия труда и быта, вызывавшие и возбуждавшие эту болезнь.

Борьба с туберкулезом в царской России сводилась к продаже „белой ромашки®“, чем развлекались человеколюбивые дамы.

И только советская власть создала необходимые условия для того, чтобы повести серьезную и планомерную борьбу с этой жестокой болезнью.

Такие условия были созданы, когда был установлен нормальный рабочий день, когда из грязных, тесных и сырых помещений рабочие были переселены в новые жилища, когда селянин был избавлен от помещичьего гнета и получил доступ к бесплатному лечению.

Вместо благотворительных учреждений, находившихся под управлением даи-патронесс, советская власть создала ряд медицинских, оборудованных по последнему слову науки учреждений, обслуживающих в первую очередь трудящихся.

Серьезная и планомерная борьба с туберкулезом проводится советской властью все время, постоянно, изо дня в день.

Но в эти три дня – 22, 23 и 24 мая – борьбе с туберкулезом должно быть уделено исключительное внимание, на ней должно быть сосредоточено внимание всей советской общественности.

Широко разъяснить трудящимся смысл тех мероприятий, которые проводятся советской властью для борьбы с туберкулезом, просто и ясно рассказать о том, что надо делать, чтобы предупредить эту болезнь, избежать ее, собрать необходимые средства – в помощь тем, которые отпускает государство, – вот задачи трехдневника.

И еще – продвинуть нашу агитацию, нашу предупредительную работу на село, в самые глухие и темные уголки его, где народное невежество – благоприятная почва для туберкулезной заразы.

Эти задачи стоят перед медицинскими работниками, перед всеми вашими организациями, перед всей советской трудовой общественностью [1].

День красной ромашки.

Вы помните день белой ромашки? Это – буржуазия, отдавая лицемерную дань человеколюбию, делала вид, что борется с жесточайшим недугом рода человеческого – туберкулезом.

«Дань человеколюбию» заключалась в том, что элегантные дамы с милой улыбкой обходили встречавшихся им на улице знакомых и с победоносным видом опускали в кружки немногочисленные плоды побед.

Этот праздник сострадательных дам, на организацию которого тратились большие

деньги, был поводом показать весенние туалеты, «людей посмотреть и себя показать».

Рабочий о дне ромашки ничего не знал, да и не для него устраивался этот день борьбы с туберкулезом!

Деньги, которые удавалось собрать от праздника ромашки, шли для устройство санаториев для кого угодно, но только не для рабочих.

Сегодня – день красной ромашки. Но улицам с утра стаями носится молодежь – студенты, работницы, комсомольцы, пионеры.

– Товарищ, с вас – в пользу борьбы с туберкулезом.

Если вы «несознательны», не старайтесь отвертеться! В петлицу пиджака у вас уже вдетая красная ромашка, а кружка сборщика ожидает очередной дани.

Энергии у молодежи через край: на окраинах города, на центральных улицах, в магазинах, ресторанах и кино – всюду энергичные сборщики и сборщицы.

А на заводах – лекции о туберкулезе.

Здесь, в удушливых облаках табачной и свинцовой пыли, у раскаленных горнов, в ядовитых испарениях – давно нашел туберкулез свои жертвы. Каждый понимает, что эти жертвы должны быть последними, что день красной ромашки – один из этапов борьбы против этой жестокой социальной болезни. И потому так успешно идет сбор, потому так единогласно проходят постановления о бесплатной сверхурочной работе в пользу трехдневника, о процентных отчислениях.

В республике труда дело борьбы с туберкулезом – общее дело.

– Товарищ! С вас – в пользу трехдневника!

А.Ч – РОВ [2].

Борьба с туберкулезом на Украине.

Борьба с туберкулезом из всех областей здравоохранения является наиболее доступной непосредственному воздействию и вниманию рабоче-крестьянских масс. Туберкулез является бичем человечества, главный образ, в условиях

капиталистического производства, но вместе с тем эта социальная болезнь легче и быстрее других уступает рациональным мерам борьбы. Существует положение, что туберкулез – болезнь бедняков, болезнь пролетариата, когда он находится еще в условиях беспощадной эксплуатации капиталистического строя. Но это не значит, что буржуазия от него избавлена. Буржуазия принимает меры к общему повышению гигиенического состояния своего государства в борьбе с туберкулезом, устраивает санатории для больных рабочих, где они за счет благотворительности подлечиваются с тем, чтобы опять попасть в прежние условия труда и быта. Но сама эти условия труда и быта остаются неизменными и порождают все новые и новые очаги заболевания, от которых зараза распространяется на жилища богатых.

Как же дело обстоит у нас? В отношении борьбы с туберкулезом основное у нас имеется: условия существования рабочего класса изменились, почему и явилась возможность стать на путь устранения тех условий, которые порождали туберкулез и способствовали его распространению. Борьба с туберкулезом у нас является делом государства. К участию в ней привлечены также широкие рабочие и крестьянские массы, и благодаря этому работа ширится и углубляется с каждым годом. Диспансеры с 30 к 1 апреля 1923 г. выросли до 136 к 1 мая 1925 г. Число пропущенных через диспансеры туберкулезных больных в 1923 – 24 операционном году равно 284,461, что составляет немного более одного процента всего населения Украины на 1-е января 1924 г. (27.628.381).

Следует также указать на колоссальную активность самого населения, выразившуюся в участии в многочисленных советах социальной помощи при тубдиспансерах и организации тубячеек на предприятиях. Таких ячеек зарегистрировано свыше 500 с числом активных членов 35.000. Можно еще отметить заметное увеличение числа ночных санаториев для взрослых и дневных санаториев для детей.

Проводимый теперь трехдневник должен служить шагом к дальнейшему вовлечению широких рабочих и особенно крестьянских масс в эту противотуберкулезную борьбу. Если в городе она пошла уже до некоторой степени вперед, то на селе борьба с туберкулезом только начинается. И это нужно иметь в виду.

Л.ГИБШ [2].

БОЛЬШЕ САМОДИСЦИПЛИНЫ В БОРЬБЕ С ТУБЕРКУЛЕЗОМ.

Все мероприятия по охране труда, в чем бы они ни выражались, направляются исключительно и сторону предупреждения заболеваний, связанных как с самой профессией, так и с той обстановкой, в которой протекают процессы труда.

Примерно, у шлифовальных станков устраиваются пылеотсасывающие приспособления для улавливания пыли, образующейся при сухой шлифовке тех или иных материалов, и т. д. Наибольший процент мероприятий, к которым прибегает санитарная инспекция охраны труда, направлен в сторону предупреждения заболеваемости рабочих туберкулезом.

Задачи санитарной инспекции в этой части сводится к стремлению обеспечить рабочего просторным, светлым, сухим рабочим помещением, содержащим в себе чистый воздух.

В полной мере, конечно, этот вопрос может быть разрешен только путем постройки новых заводов, так как прежние хозяева не задавались целью иметь хорошие помещения. Мы временно должны мириться с тем тяжелым наследием, которое нам досталось, прибегая пока только полумерам.

Попутно со всякого рода серьезными переоборудованиями цехов, изменяющими в лучшую сторону санитарно-гигиеническую обстановку условий труда в производстве, органами охраны труда проводится еще целый ряд элементарных мероприятий. К числу последних относятся: оборудование столовых, изолирование раздевален, шкафчиков для хранения пищи, умывальников, плевательниц и т. д.

Между тем, к нашему общему огорчению, эти мероприятия не достигают своей цели в силу пренебрежения ими зачастую самими же рабочими.

В повседневной работе мы наталкиваемся на факты, подтверждающие это. При наличии на предприятии изолированной столовой, раздевальни, мы застаем во время обеденного перерыва рабочих за едой у пыльных станков или верстаков. Мы замечаем развешенное по стенам в цеху верхнее платье рабочих, стоящие для отбросов и мусора ящики лусты, а возле станков грязно и т. д.

Культурный уровень рабочего за время революции настолько вырос, что почти нет уже необходимости раз'яснять ему, какую роль в борьбе с туберкулезом играет содержание в чистоте помещения, предохранение от пыли одежды рабочего, необходимость пользования плевательницей и т. п. Здесь нужна активная самодеятельность рабочей массы, самодисциплина.

Юридическая ответственность администрации предприятия за охрану здоровья рабочих, занятых в данном предприятии, кончается выполнением пред'являемых к ней инспекцией охраны труда всех требований, направленных к предупреждению возможных заболеваний в производстве. Постоянное и радиоальное использование уже имеющихся санитарных мероприятий – дело самих трудящихся.

С этой по существу маленькой задачей могут и должны справиться рабочие. Нужно раз и навсегда запомнить, что в деле борьбы с туберкулезом, сознательное отношение к предупредительным мерам играет первостепенное значение. Пренебрежение ими сводит всю работу на нет.

В условиях фабрики, завода, где рабочему приходится проводить время в пыльной обстановке, пользование столовой, раздевальней и т. п. должно стать обязательным. Это обязательство должно строго выполняться. В нем не малый процент той победы над туберкулезом, к которой стремится сейчас вся советская медицина в целом.

Я.Витензон [2].

ТУБДИСПАНСЕР РАБОТАЕТ ХОРОШО.

Два года тому пазад был организован железно-дорожный диспансер. До начала 1925 года диспансер обслуживал всех проходящих граждан. Теперь им обслуживаются исключительно транспортники Южных и Донецких дорог.

За два года через диспансер было пропущено 7249 человек первичного посещения и 36500 повторных больных. С января по апрель 1925 г. одних железнодорожников прошло 11508 человек. За все время произведено 7544 обследования на дому. Во время туберкулезного с'езда обследовано более 150 человек печатников. За это время было отпущено 16873 бесплатных обеда, выдано больным 341 вещевой предмет.

С образованием на предприятиях туб'ячек работа диспансера значительно облегчилась и улучшилась. Сейчас диспансер насчитывает 6 туб'ячек на Донецких и 17 на Южных дорогах.

С увеличением работ диспансера необходимо расширить помещение, так как уже сейчас во время приема больных в помещение трудно протиснуться. Следовало бы открыть при диспансере ночной санаторий для больных с активной формой туберкулеза и специальную больницу для туберкулезных, нуждающихся в госпитальном лечении.

Ежемесячный вещевой фонд в 150 руб. недостаточен, его необходимо увеличить.

С устранением этих недочетов увеличится пропускная способность и ускорится лечение туберкулезных больных.

Харьков. Логачев [2].

Туберкулез – одно из наследий капитализма.

Победить туберкулез можно только объединенными усилиями всех трудящихся.

Рабочие и крестьяне, на борьбу с туберкулезом! [[3]

В БОЙ С ВРАГОМ.

Рабочий класс, свергая господство буржуазии и захватывая в свои руки государственную власть, берет вместе с тем на свои плечи тяжелое бремя проклятого наследства господствовавших классов.

Наследство это – болезни трудящихся масс, распространившиеся среди них благодаря социально экономическим условиям капиталистического строя.

Капитализм отрицает за пролетариатом право на здоровую жизнь и именно пролетариатнеизбежным путем делается жертвой всякого рода болезней и в особенности – туберкулеза.

Только государство трудящихся – получает действительную возможность начать правильную борьбу с туберкулезом. При исключительно тяжелых и неблагоприятных обстоятельствах государство наше объявило войну врагу. При нищете, в условиях разрухи, темноты и некультурности, доставшихся нам от царизма, при отсутствии опыта и навыков повели мы наступление на туберкулез.

В основу нашей борьбы с ним необходимо было положить такой тип учреждения, который целиком соответствовал-бы основному принципу советского строительства – широкой самодеятельности трудящихся масс.

Надо было сесть так, чтобы наши противотуберкулезные мероприятия стали вплотную к рабочим массам, были частицей их быта, пропитались бы их повседневными интересами, сроднились с условиями их труда и работы.

Этому в полной мере соответствует – диспансер, который и был с великими трудностями организован в Луганске полтора года тому назад.

И для того, чтобы вырвать трудящихся из когтей туберкулеза нужно вовлечь в помощь тубдиспансеру всю нашу государственную машину, всю нашу пролетарскую общественность.

30, 31 мая и 1 июня в Луганске проводится туберкулезный трехдневник.

Трехдневник прошлого года, прошедший с большим общественным подъемом, собрал около 9 тысяч рублей. Эти средства дали возможность значительно

расширить охват противотуберкулезных мероприятий, перенести заботу о туберкулезных на село, открыть столовые, дневной и ночной санаторий и т. д.

Настоящий трехдневник должен сыграть роль закрепителя достигнутых позиций, чтобы отсюда вернее двинуться к новым победам, к новым достижениям.

И чем шире фронт борьбы, чем сплоченнее, многочисленнее и сознательнее будет рать, идущая в неравный пока еще бой со всем наследием прошлого, тем ближе и ближе одна из главных целей этого боя – окончательная победа над пролетарской болезнью – туберкулезом [3].

От коллектива больных ночного санатория

Тов. рабочие! Мы больные ночного санатория, должны сказать, что мы на средства трехдневника 1924 г. открыли ночной санаторий вместимостью до тридцати человек. Мы все работаем полностью, используем 8-ми часовой рабочий день, а после работы идем в санаторий, находясь на полном его иждивении: каждому рабочему дается костюм, белье, туфельки, платочек и словом все необходимое. Каждый больной имеет свою пару коечек и спальные принадлежности. Мы не должны забывать, что в борьбе с туберкулезом мы имеем большие достижения, но это не говорит о том, что мы уже должны сложить руки и не должны больше вести борьбы с этой болезнью. – С этими достижениями мы должны еще больше и энергичнее взяться за работу, потому что мы еще не победили окончательно нашего врага.

Трехдневник 1925 г. должен дать еще большие и лучшие результаты в борьбе с туберкулезом, чем трехдневник 1924 г. Наш коллектив больных при ночном санатории призывает всех рабочих принять активное участие в предстоящем трехдневнике, ибо в этом есть залог победы.

Мы выносим большую благодарность нашему медперсоналу как за организацию ночного санатория так и за уход за нами во время нашего пребывания.

Коллектив больных ночного санатория г. Луганска.

Следует 20 подписей [3].

Ночной санаторий.

Когда я пришел, на открытой и просторной веранде больные кончали обедать. Здесь-же и врач.

Кругом простор, чистота и уют. Это отражается на товарищах: все они, вымытые, чистенькие, не в обычных больничных хламидах, а в чистом белье и светлой парусине, выглядят свежими, а поблескивание глаз и мирная болтовня говорят об удовольствии, отдыхе.

Большие барские хоромы, просторные и светлые, оказались весьма подходящим местом для рабочего люда.

После обеда обязательный отдых – сон на воздухе, на чистой койке.

Отдохнув, больные получают какао или кофе и приступают к разумной клубной работе: знакомятся с причинами болезней и гигиеной, занимаются физкультурой. Наконец идет ужин, умывание и покойный сон до утра.

Утром, после завтрака больные облачаются в свое рабочее платье и, захватив завтрак, который им дается на работу расходятся по заводам.

Диспансер особенно хорош тем, что он не похож на больницу. Здесь настоящая коммуна – дача. Все говорит о том, что ты находишься не в месте страданий, а в доме довольства и отдыха.

Уходил я из диспансера с глубокой верой, что все больные найдут здесь все, что им надо.

Нужно пожелать нашим друзьям-врачам успеха в их многотрудной, сложной и полезной работе.

Л.Заламанов [3].

Туб –штаб.

Ф. Енин.

Видавший виды дом...

... Может быть розовый свет гостинной, искрящаяся пена шампанского, фраки и смелый разрез декольте; может быть зеленое поле карточных столов и шуршащий хруст екатеринок в банке, фейерверк в саду, щекочущее танго...

Предводитель дворянства, Ильенко – душа и гостеприимный хозяин.

Предводитель дворянства., Ильенко – дает сегодня очередной бал и венецианские окна предводительского особняка блещут золотыми россыпями света...

... Первые дни революции. И в доме этом, говорят, засели анархисты. И жалобно звенели стекла венецианских окон и долго пели пули вокруг и продырявились лепные стены и потолки от бомбы, вложенной в последний час борьбы анархистами в камин – себе на смерть, – на смерть ушедшим дням.

... Белогвардейщина. В особняке тифозный лазарет и вши...

Видавший виды дом...

И только год, полтора назад потянулись в этот переулок, в дом почетного дворянина Ильенко, с фабрик, сел, заводов сотни согбенных людей с Грудью вогнутой в середину, с глазами вправленными в синий обруч.

В помощь этим людям – туберкулезный трехдневник прошлого года:

Общественный подъем, собрания в цехах заводов, леса рабочих рук, утверждающих отчисление однодневного заработка, на улицах кружки через плечо студентов, комсомольцев, пионеров, лоттерея, звон жертвуемых пятак.

Пятаки, рабочие копейки выросли при подсчете в девятитысячную груду.

И г'руда не пропала!

Дневной детский санатори бесплатная столовая рабочий детям, ремонты, оборудованьями наконец, ночной санаторий.

Ночной санаторий, где чистые покои, где душ и ванны,, где солнце ласковое в садике' на койках для „мертвого часа", где 30 чел. работниц и рабочих пьют рыбий жир и 5 раз в день глотают сытную пищу, чтоб утром встать к станку помолодевшим бодрим...

... Тубдиспансер – штаб туберкулезных. 5.000 человек подставляли свою грудь под внимательную трубочку врача.

Тубдиспансер. Ни одного красного уголка на предприятиях, ни одной квартиры туберкулезного не осталось, куда-бы не заглянул этот диспансер не рассказал о туберкулезе.

Школы на открытый воздух, квартира больному, плевательница ему в карман, чтоб не заразил мокротой других, белье, лишнюю кровать бесплатно надом – все это забота тубдиспансера.

И сегодня – без лишней скромности отдадим должное тем, кто по 10 – 12 час. в день отдает работе по туберкулезу, лечит, рыскает по цехам, читает лекции, пишет в стенгазеты организовывает и просвещает – врачам тубдиспансера (В. Кацу и друг.)

Не врачам, подсчитывающим каждодневную выручку „с розницы" и платящим в толстопузом благополучии в финотдел по 6-му разряду, не „спецам" а нашим врачам – врачам общественникам!..

И сегодня туберкулезный трехдневник.

Еще один!

Штабу туберкулеза и в помощь самим себе [3].

Диспансер-центр борьбы с туберкулезом.

5 тысяч прошли через диспансер. Обследованы жилища. Открыты столовые. Ночной санаторий. Ведется санитарно-просветительная работа.

Полтора года тому назад в Луганске был создан тубдиспансер. С этих пор у нас начинается широкая, планомерная борьба со страшнейшим врагом трудящихся – туберкулезом. Диспансер ведет учет туберкулезных больных, оказывает им медицинскую помощь, борется с социально-бытовыми условиями, способствующими распространению туберкулеза, и проводит среди трудящихся широкую санитарно-просветительную работу.

За полтора года через диспансер прошло 3872 чел. взрослых и 1125 детей. Больных туберкулезом оказалось 2282 чел. Главную массу их дают рабочие и служащие города. Три четверти всех больных падает на наиболее работоспособный возраст – от 20-ти до 40 лет.

Диспансер производит обследование условия жизни туберкулезных больных на дому, знакомится с их работой на производстве. Эти обследования показывают, что одной из главных причин заболеваемости туберкулезом являются плохие жилищные условия. Свыше половины обследованных квартир не отвечают самым элементарным требованиям гигиены. Не лучше обстоит дело и с питанием.

Для усиления питания больных при диспансере существует столовая для взрослых на 50 человек. Больные получают обеды в течение 2 – 3 – 4-х месяцев пока они не укрепятся и не повысят свою работоспособность.

Питание в столовой значительно поправляет больных. У большинства туберкулезных, обедавших в столовой, замечено улучшение общего состояния и увеличение в весе.

С 8 марта нынешнего года при диспансере существует также столовая для детей на 40 чел. В этой столовой получают усиленное питание туберкулезные и слабые дети, а также дети туберкулезных родителей. Большею частью это школьники.

Всего лишь несколько дней тому назад открыт ночной туберкулезный санаторий. Сюда направлены больные, не потерявшие еще работоспособности, но которых болезнь уже начинает подтачивать. Не снимая больных с работы, предоставляя им в ночном санатории нормальные жилищные условия и достаточное питание (5 раз в сутки), прививая им там здоровые гигиенические навыки (физкультура, обтирание) мы поддерживаем и укрепляем их силы, не давая болезни разрушать организм.

Для расширения и углубления борьбы с туберкулезом на предприятиях организованы тубячейки. Они проводят идеи борьбы с туберкулезом среди рабочих и служащих – устраивают лекции, беседы, принимают меры по охране труда для

предупреждения туберкулеза, ведут наблюдения за заболевшими, помогая им восстановить свое здоровье.

Для общего руководства общественной борьбой с туберкулезом при диспансере работает совет социальной помощи, состоящий из представителей туб'ячеек, союза металлистов и окружного совета профессиональных союзов. Совет социальной помощи втягивает и другие организации в свою работу.

Совместно с окружным отделом народного образования разрабатывается вопрос о школах на открытом воздухе для оздоровления детей. Одна школа (5-ая трудовая) уже перенесла занятия на свежий воздух [3].

„День белого цветка“.

Начался туберкулезный трехдневник. Невольно вспоминается, как этот день проводился в дореволюционное время. Этот день назывался тогда „Днем белого цветка“.

Сколько было хлопот, чтобы раздобыть жестяные кружки для сбора! – а они имелись при благотворительных дворянских кружках, не принимавших в проведении дня „белого цветка“ никакого участия.

Но вот кружки есть; теперь нужно приготовить побольше белых цветков ромашки для прикалывания на грудь. Это тоже делалось своими средствами, путем привлечения к этому сознательных работниц завода ОКЛ и других. Наконец, и цветки готовы, – нужно получить разрешение на проведение дня „Белого цветка“. Заявление послано уже давно, но из губернии нет ответа. Ответ, видите ли, зависел от того, как местная полиция осветит и аттестует руководителей этой, как они называли в то время, „затеи“. Но вот и разрешение есть. Сколько бывало радости, что мы, рабочие, хоть чем нибудь можем пособить рабочему – больному туберкулезом. Но еще отрадней было видеть, как все прибавлялись силы рабочего класса, принимавшие активное участие в проведении этого дня.

Однако бывали случаи, когда все было готово и вдруг получаем ответ: „не разрешается“.

Местная администрация усмотрела в этом организацию рабочего класса и не разрешила.

Сегодня у нас в Луганске начинается 3-х дневник туберкулезника, но уже при совершенно других условиях, в условиях, когда каждый безбоязненно может пособить на это великое дело. И. Алексеев [КУМ] [3].

Таким чином, ми бачимо, що боротьба з туберкульозом продовжувалася в Радянській Україні. Туберкульоз в СРСР в 1925 році не був переможений. Кошти і надалі вкладалися в боротьбу проти цієї страшної, жахливої хвороби, проводилися трьох денники, пояснювальна робота, дослідження.

ВИСНОВКИ

Туберкульоз на початку ХХ століття збирав свою жахливу жатву сотнями тисяч, мільйонів людських життів. Виривав з лав життя людей всіх країн світу, різного положення, стану, освіти. Туберкульоз легень не милував нікого, задавав страшних страждань людям. Суспільство України, Російської імперії дуже послідовно, вперто, завзято, творчо, винахідливо збирало гроші на допомогу хворим на сухоти. Проводилися роз'яснювальні кампанії, виставки, лекції. Все робилося задля допомоги хворих, полегшення їхніх страждань. Вражає надзвичайно організованість, продуманість до дрібниць і величезна дисциплінованість організаторів, виконавців, збирачів, всіх учасників кампанії. Також вражає величезна щедрість жителів міст, які за малесеньку ромашку – живу чи зроблену за кордоном чи в Україні, віддавали свої гроші, кошти, золото задля допомоги хворим на сухоти.

Взаправду, ця малесенька біла ромашка – символ надії, чистоти, порятунку, приносила промінь надії хворим на сухоти, дозволяла підняти гордо голову та розправити плечі всім не глухим до чужого бюлю, поєднувала всіх прекрасною мрією, бажанням – жити без болю, дихати вільно на повні груди.

Люди розуміли, що якщо вони не будуть боротися, то слідуючими, наступними хворими стануть вони. Ця боротьба надихала, давала нові сили та величезну надію, наближала можливість лікувати туберкульоз, дарувала хворим дні життя.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

РОЗДІЛ 1. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1911 РОЦІ

1. Електронний код доступу: <https://unalib.ks.ua/white-flower-holiday-in-kherson.htm>
2. Рада. – 1911. – № 86, 17 квітня (30 квітня).
3. Там само. – № 88, 20 квітня (3 травня).
4. Там само. – № 89, 21 квітня (4 травня).
5. Там само. – № 90, 22 квітня (5 травня).
6. Там само. – № 91, 23 квітня (6 травня).
7. Там само. – № 93, 26 квітня (9 травня).
8. Там само. – № 95, 28 квітня (11 травня).
9. Там само. – № 96, 29 квітня (12 травня).
10. Там само. – № 98, 1 мая (14 травня).
11. Там само. – № 104, 8 мая (21 травня).
12. Там само. – № 108, 13 мая (26 травня).
13. Там само. – № 110, 15 мая (28 травня).
14. Там само. – № 111, 17 мая (30 травня).
15. Там само. – № 116, 24 мая (6 червня).
16. Там само. – № 119, 27 мая (9 червня).
17. Там само. – № 122, 1 іюня (14 липня).
18. Там само. – № 125, 4 іюня (17 липня).
19. Там само. – № 128, 8 іюня (21 липня).
20. Там само. – № 129, 9 іюня (22 липня).
21. Там само. – № 139, 21 іюня (4 липня).
22. Там само. – № 150, 5 іюля (18 липня).
23. Там само. – № 156, 12 іюля (25 липня).
24. Там само. – № 164, 22 іюля (4 серпня).
25. Там само. – № 191, 25 августа (7 вересня).

26. Там само. – № 192, 26 августа (8 вересня).
27. Утро. – 1911. – № 1386, 2 июля.
28. Рада. – 1911. – № 202, 7 сентября (20 вересня).
29. Там само. – № 203, 8 сентября (21 вересня).
30. Там само. – № 288, 22 декабря (4 січня).

РОЗДІЛ 2. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1912 РОЦІ

1. Рада. – 1912. – № 35, 12 февраля (25 лютого).
2. Там само. – № 39, 17 февраля (1 березня).
3. Там само. – № 65, 18 марта (31 березня).
4. Там само. – № 71, 25 марта (7 квітня).
5. Там само. – № 74, 31 марта (13 квітня).
6. Там само. – № 76, 3 апреля (16 квітня).
7. Там само. – № 77, 4 апреля (17 квітня).
8. Там само. – № 82, 10 апреля (23 квітня).
9. Там само. – № 84, 13 апреля (26 квітня).
10. Там само. – № 85, 14 апреля (27 квітня).
11. Там само. – № 87, 17 апреля (30 квітня).
12. Там само. – № 88, 18 апреля (1 травня).
13. Утро. – 1912. – № 1624, 18 апреля.
14. Рада. – 1912. – № 89, 19 апреля (2 травня).
15. Там само. – № 90, 20 апреля (3 травня).
16. Там само. – № 91, 21 апреля (4 травня).
17. Там само. – № 93, 24 апреля (7 травня).
18. Там само. – № 1630, 24 апреля.
19. Там само. – № 95, 26 апреля (9 травня).
20. Там само. – № 96, 27 апреля (10 травня).
21. Там само. – № 100, 2 мая (15 травня).

22. Там само. – № 103, 6 мая (19 травня).
23. Там само. – № 107, 11 мая (24 травня).
24. Там само. – № 110, 16 мая (29 травня).
25. Там само. – № 111, 17 мая (30 травня).
26. Там само. – № 117, 24 мая (6 червня).
27. Там само. – № 146, 27 (10) червня (іюня).
28. Там само. – № 152, 5 (18) липня (іюля).
29. Там само. – № 193, 24 августа (6 вересня).
30. Там само. – № 201, 2 сентября (15 вересня).
31. Там само. – № 211, 16 сентября (29 вересня).
32. Там само. – № 223, 30 сентября (13 жовтня).
33. Утро. – 1912. – № 1631, 25 апреля.
34. Там само. – № 1635, 29 апреля.
35. Там само. – № 1636, 1 мая.
36. Там само. – № 1639, 5 мая.
37. Рада. – 1912. – № 121, 29 мая (11 червня).
38. Там само. – № 126, 3 іюня (16 червня).
39. Там само. – № 145, 26 (9) червня.
40. Там само. – № 151, 4 (17) липня.
41. Електронний код доступа: <https://unalib.ks.ua/white-flower-holiday-in-kherson.htm>
42. Електронний код доступа: <https://np.pl.ua/2020/04/u-poltavi-tovarystvo-borot-by-z-tuberkul-ozom-vydavalo-al-manakh-bila-kvitka/>

РОЗДІЛ 3. ДЕНЬ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1913 РОЦІ

1. Рада. – 1913. – № 21, 25 января (8 лютого).
2. Там само. – № 26, 31 января (13 лютого).
3. Там само. – № 75, 31 марта (13 квітня).
4. Там само. – № 85, 12 апріля (25 квітня).

5. Там само. – № 87, 14 априля (27 квітня).
6. Там само. – № 97, 28 априля (11 травня).
7. Там само. – № 98, 30 априля (13 травня).
8. Там само. – № 100, 2 мая (15 травня).
9. Там само. – № 103, 5 мая (18 травня).
10. Утро. – 1913. – № 1954, 5 мая.
11. Рада. – 1913. – № 104, 7 мая (20 травня).
12. Там само. – № 105, 8 мая (21 травня).
13. Там само. – № 107, 10 мая (23 травня).
14. Там само. – № 109, 12 мая (25 травня).
15. Там само. – № 110, 14 мая (26 травня).
16. Там само. – № 111, 15 мая (28 травня).
17. Там само. – № 114, 18 мая (31 травня).
18. Там само. – № 115, 19 мая (1 червня).
19. Там само. – № 116, 21 мая (3 червня).
20. Там само. – № 117, 22 мая (4 червня).
21. Там само. – № 119, 25 мая (7 червня).
22. Там само. – № 122, 29 мая (11 червня).
23. Там само. – № 123, 30 мая (12 червня).
24. Там само. – № 128, 6 іюня (19 червня).
25. Там само. – № 133, 12 іюня (25 червня).
26. Там само. – № 136, 15 іюня (28 червня).
27. Там само. – № 137, 16 іюня (29 червня).
28. Там само. – № 143, 23 іюня (6 липня).
29. Там само. – № 224, 1 октябрю (14 жовтня).
30. Утро. – 1914. – № 2299, 3 мая.

РОЗДІЛ 5. ВІДГОМІН ДНЯ «БІЛОЇ КВІТКИ» В 1925 РОЦІ

- 1.Красное знамя (Чернигов). – 1925. – № 113, 22 мая.
2. Коммунист (Харьков). – 1925. – № 116, 24 мая.
3. Луганская правда. – 1925. – № 118, 30 мая.